

ГЛАСНИК

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ
ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

LVIII год. од изласка
XXXV год. непрекидног излажења

Нови Сад, март 1986.
Број 3

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Др Драго Ј. Станковић

О карактеру и садржају бранио-
чеве завршне ријечи у криви-
чном поступку

Мр Биљана Ђуричин

Проблем утврђивања истине у
парници

ПРИКАЗ

Др Мемчило Грубач

Давор Крапац и Дарко Лонча-
ревић: Оштећеник као тужи-
тель у кривичном поступку

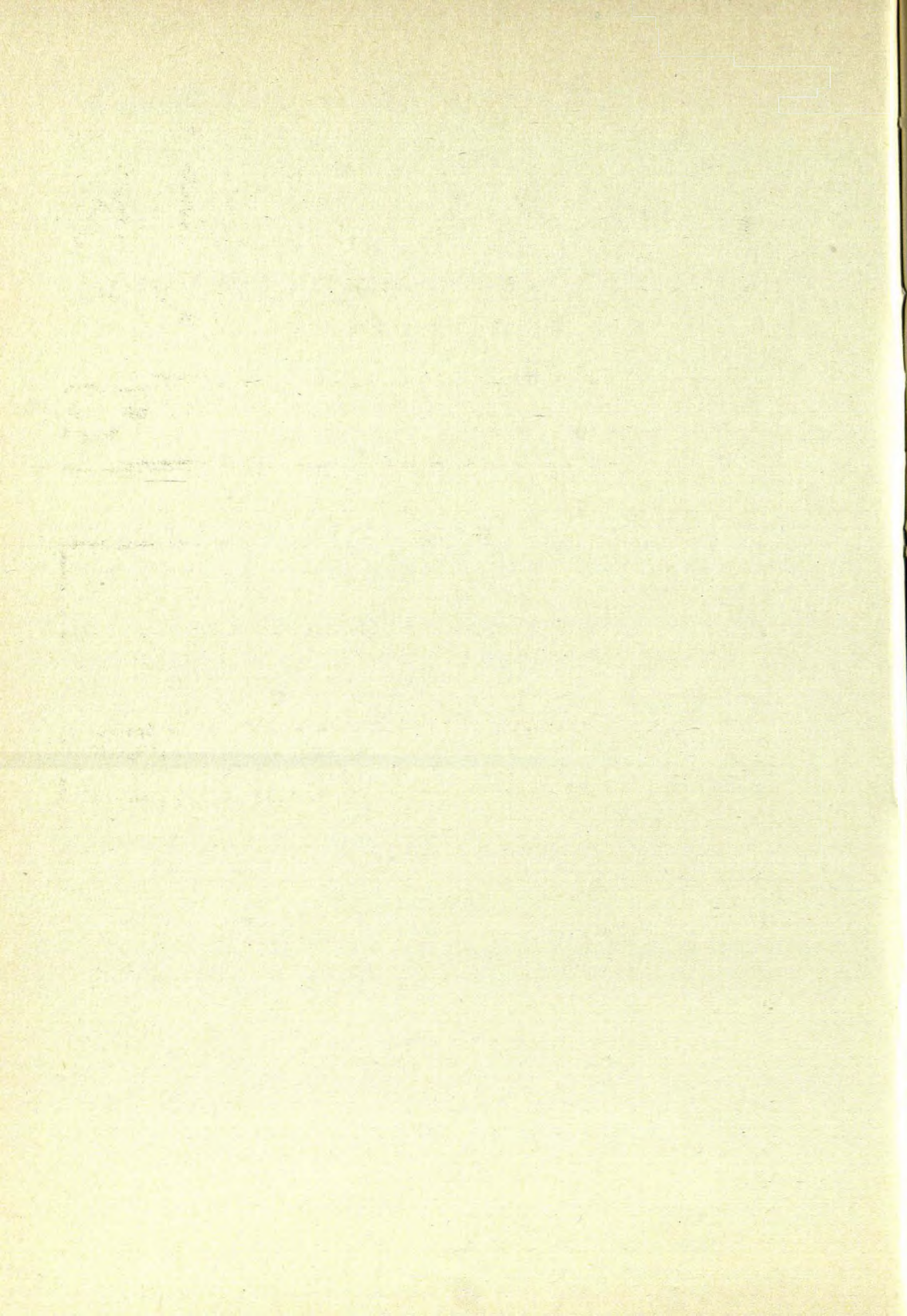
ПРАВНА ПРАКСА

Из судства

САОПШТЕЊА

Извештај са Ванредне скупштине
АКВ

Из седнице Управног одбора

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

LVIII год. од изласка
XXXV год. непрекидног излажења

Нови Сад, март 1986.
Број 3

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

(Стручни рад)

Др Драго Ј. Станковић
Загреб

О КАРАКТЕРУ И САДРЖАЈУ БРАНИОЧЕВЕ ЗАВРШНЕ РИЈЕЧИ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

„Племенита жестина и света смјелост
припадају звању адвоката”.
Seguier

I

У доста широком регистру права грађанина, право на одбрану заузима једно од прворазредних мјеста, као једно од основних права човјека, које му се зајамчује Уставом и заштићује законом и етичким постулатима социјалистичког друштва. Без сваке сумње да завршна ријеч браниоца представља есенцију и круну стручне (формалне) одбране окривљеног у кривичном поступку, у којој бранилац формулише логичко и правно синтетизовање и заокружење читавог низа својих напора и радњи које је бранилац током читавог кривичног поступка предузимао с нарочитим акцентом свега онога што се догодило на главном претресу.

Prima facile, код завршне ријечи, изгледа да ту нема неких посебних проблема и да је све јасно и свима познато „што треба бити завршни говор у кривичном поступку”,¹ који се обично назива пледоаје (франц. plaidoyer). Међутим, питање је врло комплексно и деликатно па ни мишљења о томе какав треба да буде завршни говор браниоца нису у свему јединствена, што не треба да зачуђује, јер ништа није једном за свагда ријешено па нити композиција, форма и садржај једног браниоцевог пледоајеа. Циљ овог написа није у томе да посве исцрпи једну овакву тему (по карактеру веома комплексну и опсежну), већ су нам намјере знатно скромније, и иду затим да дадемо одређени при-

¹ Динко Шиматовић, Завршни говор или завршни поднесак, Одвјетник, 11—12/1980, стр. 17, (Загреб).

лог о том питању. Мишљења смо да се о томе проблему може писати овако или онако, већ према томе како се узме читава ствар и одреди полазиште и приступ проблему.

У сваком случају, питање композиције и садржаја браниоцеве завршне ријечи је питање практичног значаја, што веома зависи од конкретног случаја, конкретних околности и специфичног приступа проблему самог браниоца.²

Уопште, одбрана као једна од основних функција у кривичном поступку, представља процесну активност супротстављања тези оптужбе, потпуно или дјеломично порицање да је учињено кривично дјело и одговорност за то дјело, истицање аргумената (доказа) којима се побија и негира теза оптужбе.³ Своју концентрирану снагу процесне расправности и функционалност начела контрадикторности бранилац најуспјешније и најефикасније је манифестира у својој завршној ријечи.

Отуда, по својем карактеру, значењу и важности, браниочева завршна ријеч требала би представљати „круну одбране” и главно средство браниоца којим се устрајно бори да успије теза одбране, под условом да је рационално, стручно, етички заснована и на закону утемељена. Извјесно је да у својој завршној ријечи бранилац доказује своју стручну умјешност и вјештину, своју правну и општу културу која у току трајања главног претреса, врло често измиче оку лаика. Без сваке сумње, браниочева завршна ријеч свакако представља најсложенију работу одбране. Али, она је и врло важно самостално средство за остваривање функције одбране окривљеног, посредством које се подвргавају свестраној критичкој анализи све околности дјела, чињенично стање, правни аспект случаја и карактерне особине (портрет) окривљеног и, на тој основи, покушавају извести завршни закључци о кривичном дјелу и његовом починиоцу, као и његовој кривичној одговорности. Овај закључни дио пледоајеа браниоца иде затим да искључи кривичну одговорност и осуду невинога, односно умањи кривичну одговорност окривљеног кад доказни материјал иде у прилог непобитности да је он уистину починилац кривичног дјела које му се оптужбом ставља на терет.

О томе каквим модалитетом требало би компоновати завршну ријеч браниоца и шта би она требало да садржи и како да се све то формулише, постоје у литератури (и адвокатској пракси) различита мишљења и становишта, али се у многome слажу у томе да та ријеч буде лишена емфазе, сваке романтике, сензитивности и испразне реторичности и да има практично значење, у зависности од кривичног случаја и личности окривљеног.⁴ Једни препоручују да се браниочева завршна ријеч компо-

² Т. Васиљевић, Систем кривичног процесног права, „Савремена администрација”, Београд, 1981, стр. 247.

³ Др Никола Матовски, Одбрана као функција кривичног поступка, Југословенска ревија за кривично право и криминологију, Београд, 1/79, стр. 63 и даље.

⁴ Т. Васиљевић, О. cit., стр. 247.

ну је тако што би се у њој одразила друштвена опасност дјела и починитеља, дала анализа и критика факата установљених у судском доказном поступку на главном претресу и из тога извели логички закључци о постојању (или непостојању) кривичног дјела, кривици окривљенога, квалifikацији дјела и о приједлогу примјене кривичне санкције односно о доношењу ослобађајуће пресуде. Дакако, то зависи од низа околности, од времена, мјеста, случаја, аутора завршне ријечи, али сви скупа имају понешто што је прихватљиво и данас и овдје, у социјалистичким условима судовања.

Међутим, по нашем мишљењу, у компоновању завршне ријечи браниоца није препоручљиво да се примењују било какви чврсти стандарди, канони или схематизације. Код тога је најглавније да мора постојати основна идеја водиља, као централна теза, потпуно искориштавање доказног материјала изведеног на главном претресу ради стручно-правне и логичке критичке анализе, као и излагање социолошке, психолошке и етичке карактеристике личности окривљеног с обзиром на мотиве који су га покренули приликом извршења кривичног дјела, под условом да је он одиста и непобитно његов извршилац.

Полазећи од тога исхода може се наметнути потреба за примјерену скицирану структуру, завршну, ријеч браниоца која би у својем саставу требала да садржи најмање пет основних дјелова (фрагмената) који представљају логичку и композицијску цјелину, а то су: уводни дио, критичка анализа чињеничног стања и проведених доказа, анализа правног аспекта оптужног захтјева, скицирани портрет окривљеног (брањеника) и, коначно, завршни дио браниоцеве завршне ријечи, у којој би требало да буду изведени коначни закључци и формулације приједлога суду.

Како видимо, у завршној ријечи браниоца концентрисана је функција стручне одбране окривљеног и стога би требало да представља синтетизовани *резиме* (*rèsumè*), односно *сизе* свега онога што је претходило, шта је на главном претресу расправљано и третирано и да пружи сажето становиште одбране на изведене доказе и предмет оптужбе, с чињеничним и правним налазима који треба да буду фундирани на основи ових доказа који су пред судом на главном претресу били презентирани,⁵ расправљени и утврђени.

Дакле, да би завршна ријеч браниоца одговарала својој намени и сврси и циљу и имала карактер и квалитету једног смисленог и културног завршног процесног чина стручне одбране, по нашем мишљењу, требало би у својој полазној композицији садржавати елементе које смо малочас споменули. Све то у скицираном виду, без епске опширности. Зато, у нашем даљем излагању и разматрању полазимо овим редослиједом:

⁵ Др Бранко Петрић, Улога бранитеља у кривичном поступку, Гласник АКВ, 12/1978, стр. 21. и даље.

а) Уводни дио завршне ријечи

У уводном дијелу завршне ријечи браниоца ваљало би пружити оквири и правце излагања материјала и органску везу с читавим садржајем завршне ријечи. Код тога је веома важно да се истакну основне идеје и основне тезе које ће током излагања завршне ријечи бити експлициране и аргументиране. Овдје ваља да буду дате основне смјернице којима ће се управљати бранилац приликом и током излагања своје завршне ријечи. Дакле, тај дио својег пледоајеа бранилац би требао да припреми прије започињања главног претреса, с више скицираних варијанти, које ће током претреса коригирати, допуњавати, мијењати, односно изабрати ону која се покаже да најбоље одговара ситуацији с обзиром на ток и резултате главног претреса, ријечи јавног тужиоца, његове оцјене резултата главног претреса, захтјева и приједлога датих суду. Према томе, одређена флексибилност у компоновању пледоајеа је посве нужна претпоставка.⁶

б) Критичка анализа чињеничног стања и околности

Најсложенији и најодговорнији дио завршне ријечи браниоца свакако јесте, како се чини, критичка анализа чињеничног стања и проведених доказа на главном претресу, односно доказног материјала што је фигурирао на главном претресу. Овдје до изражаја долази велико стручно знање, искуство у сфери кривичног права, умјешност и снага логичког знања и мишљења, као и потпуно и свестрано ангажовање да се прикупљени доказни материјал распореди и увјерљиво изложи на јасан начин. Брижљиво, савјесно и потпуно сређивање и критичко оцјењивање свих доказа и њихових извора и валидности који говоре у корист оптуженог дају основу за извођење закључака који би могли утицати на увјерење суда анализом факата, дубоко осмишљених с позиција стручне одбране. Према томе, за разлику од јавног тужиоца који може настојати и инсистирати на осуду окривљеног само код непосредног доказивања факата и код чврстог судског увјерења у његову (окривљеникову) кривицу, бранилац управо оправдање оптуженога треба да докаже не само тада кад постоје увјерљиви докази оптуженикове невиности, већ и тада када највјероватније није непобитно установљено да је оптужени починилац кривичног дјела, односно кад остају озбиљне сумње у његову кривицу („In dubio pro geo”).⁷

⁶ Још је славни римски правник Цицерон поклањао велику пажњу завршној ријечи. Према њему: „Прије него ћемо о проблему да говоримо, треба најприје задобити склоност слушаца, затим стање ствари разложити; онда одредити спор, затим доказати оно што тврдимо, после тога побити оно што се каже противно; а напослетку говора оно што је нама корисно истакнути и увеличати, а што је противницима корисно обеснажити и оборити”. (Цитирано према Б. М. Игњатовићу, О. cit., стр. 123).

⁷ Др Б. М. Игњатовић, Адвокат као бранилац окривљеног, докторска дисертација, Београд, октобра 1984, стр. 320—341.

Дакле, излагати аналитичке резултате о чињеницама и доказима значи излагати оне истините чињенице које потврђују основану идеју о томе да оптужени није извршилац кривичног дјела које му се ставља на терет. Мора се признати да то није ни лако нити једноставно, јер је доказивање у кривичном процесу најсложенији и најважнији задатак у завршној ријечи. Ту се управо огледа правна способност браниоца и манифестира његова ангажованост на дотичној кривичној ствари и виспрено сналажење у лавиринту дијалектичке логике аплициране у правно-процесној домени. Стога бранилац дотични (конкретни) случај мора познавати до танчина, суштински схватити сваки исказ свједока (лучећи логички садржај од пуког фабулирања), уочити смисао сваке исправе и материјалног доказа, јасно сагледати суштину ствари и код тога истакнути сваки евентуални недостатак у доказном поступку и одбацити сваки напад тужиоца који није заснован на чињеницама и ваљаним и правно опстојним доказима, изнијетим пред судом на главном претресу. Пропуштајући чињенични супстрат доказног материјала кроз свој интелектуални, критички пургаториј и строго логичку лупу, бранилац се заправо залаже за истину, законитост и правду и стога мора дјеловати пуним залагањем, интензитетом предузимљивости и стручним одушевљењем.

У том дијелу завршне ријечи није ни препоручљиво, нити пак потребно, ни допуштиво улазити у разматрање и оцјењивање онога што пред судом на главном претресу није било ни презентирано нити расправљано, јер се на тај начин излази из контекста овлашћења функције одбране.⁸ То је важно нагласити и стога што никакве спекулације не могу надомјестити доживљено, виђено, схваћено, непосредно чувено у конкретној кривичној ствари. А то једино може онај бранилац који је конкретни кривични случај заступао од самог почетка претходног поступка до момента своје завршне ријечи.

Не треба увијек бити непоправљиви оптимиста да ће се у сваком случају моћи успјешно војевати против доказног материјала. Дакле, није могуће увијек оборити доказе на којима се позива јавни тужилац током својег пледоајеа, јер постоје и такви докази који су необориви, као на примјер, фалсификована јавна исправа и слично. Ту свака пука реторика мора зајати и бламирати се. Стога, у оваквим и сличним случајевима сврха пледоајеа браниоца садржајно се мијења: бранилац се сада труди да докаже да је његов брањеник, на примјер, био у заблуди, односно да је дјеловао под утицајем наговора неког трећег утицајног лица итд., већ према случају и околностима под којима је кривично дјело извршено. Чак што више може искористити као олакшавајућу околност за својег брањеника.⁹

Међутим, тамо гдје је стање ствари оспорено и гдје одбрани не полази за руком да докаже неодрживост њеног схваћања,

⁸ Др Б. Петрић, О. cit., стр. 21. и даље.

⁹ Др Б. М. Игњатовић, О. cit., стр. 320—341.

ограничиће се на то да истакне да је у случају неизвјесности неминовно доношење ослобађајуће пресуде.

Околности случаја требају бити свестрано сагледане и анализирани, сваки појединачни доказ посебно (према изворности и садржају) и сви они скупа у форми синтетичког закључивања и оцјене. Тако на примјер, ако је ријеч о оцјени мишљења и налаза експерта, бранилац би требало да даде анализу и оцјену садржаја закључивања експерта, јер такав доказ улази у чињенични супстрат при доношењу мериторне судске одлуке, у конкретној кривичној ствари. Код тога, као и иначе код важних доказа, неопходно је анализирати све доказе о чињеницама које се односе на елементе бића кривичног дјела, а мање важне и маргиналне чињенице само у најнеопходнијој нужној мјери.¹⁰

Према томе, читав напор браниоца, у том дијелу пледоајеа, усмјерен је на његов допринос у утврђивању истине о дјелу и починиоцу, чији процесни интерес брани у кривичном поступку. Браниоцу процесна истина не пада као неко ударење, него долази као резултат озбиљних и огромних напора. Стога је у праву аутор када каже да се „истина не да открити помоћу једноставних формула. Њој се мора прићи само у зноју лица. Зато она награђује уложени труд својом апсолутном вриједношћу и на тај начин оплемењује онога ко је пронађе“.¹¹

Неоспорно, у својем пледоајеу, бранилац најуспјешније „испуњава један друштвени задатак и тамо гдје противурјечи недовољно основаном гоњењу. Судске заблуде се могу отклонити само тако ако се онемогући свака пресуда која је заснована само на сумњи“.¹² У таквом поступању је садржан и друштвени интерес „да нико невин не буде осуђен“.

в) Анализа правног аспекта оптужног захтјева

По редослиједу важности у браничевој завршној ријечи анализа правног аспекта оптужног захтјева заузима друго мјесто иза чињеничног стања. Овдје се ради о правилној квалификацији дјела које се састоји из чињења односно нечињења. Под правном квалификацијом у кривичном праву подразумијева се „резултат супсумирања конкретног понашања под одређеним законским описом (биће) кривичног дјела, било да је ријеч о опису основног, квалифицираног или привилегираног кривичног дјела“.¹³ Тој правно-логичкој операцији свакако неизоставно претходи суптилна, темељита, стручна и логичка операција анализе читавог чињеничног стања и најпомнијег испитивања сваког доказа који је изведен и као такав фигурирао на главном

¹⁰ Др Бранко Петрић, Улога браниоца у кривичном поступку, Гласник АКВ, 12/1978, стр. 21. и даље.

¹¹ Dr Roland Grassberger, Психологија кривичног поступка.

¹² Ibidem, стр. 279.

¹³ Б. Златарић и М. Дамашка, Рјечник кривичног права и поступка, Биротехнички завод, Загреб, 1966, стр. 150.

претресу. Јер, ништа није лакше него из погрешних премиса извести погрешан закључак о квалifikацији кривичног дјела. Скоро да и није потребно наглашавати да „у квалifikацију улазе и одредбе Опћег дјела Кривичног закона којима се за неке опће облике криминалних понашања дају прописи о њихову кажњавању (на примјер, покушај, подстрекавање, прекорачење нужне обране) ... Док је квалifikација тачна правна ознака сваког криминалног понашања, појам *квалифицирано кривично дјело* има посебно уже значење”.¹⁴

Према томе, правна квалifikација и оцјена у пледоајеу браниоца треба да се састоји из тумачења закона с обзиром на кривично дјело које се у конкретном случају оптужбом ставља на терет оптуженоме. Правилна квалifikација дјела означава да дјело садржи (односно не садржи) све елементе бића одређеног кривичног дјела садржаног у закону. То, дакле, значи да треба да критички буду размотрени сви елементи тога кривичног дјела, окарактерисано мотивирање починиоца дјела, постојање између дјела (чињења или нечињења) и наступања последица криминогеног понашања оптуженога, околности (ако оне постоје) које искључују кривичну одговорност односно кажњивост. Све то мора бити засновано на тачном познавању садржаја закона који је у питању. Јер, извјесно је да се закон мора поштовати ма како ригорозан био („*Dura lex sed lex*”), јер се сигурност државе и друштва заснива на правном поретку. Стога бранилац мора бити одличан познавалац закона, као и права уопште, и њихов непогрјешив интерпретатор који ће то своје знање повезати с условима живота и друштвеном стварношћу. Без тога би свака одбрана била промашај или безвриједан догађај.

Савјестан бранилац, бранећи окривљеног у границама законских и етичких овлашћења, никада и ни под којом цијеном неће узнастојати нити у свом пледоајеу, нити иначе, да неистину „промовише” у истину, нити ће исто тако (чувајући адвокатску тајну), пред судом експонирати истину која би могла штетити ствари одбране његовог браненика. Такође, одважан бранилац никад не очајава, већ у границама својих овлашћења и професионалних могућности и адвокатске деонтологије настоји да улагањем максималног труда оправда своју деликатну друштвену улогу у свакој кривичној ствари коју заступа. У сваком случају и у свакој фази кривичне процедуре, а у пледоајеу највише, „потребна му је мудрост, одмјереност и храброст да би имао право на слободу без које не би могао да обавља своје занимање”.¹⁵ Говорећи о томе да браниоци најприје морају да брину о томе: да бране, штите и помажу другоме, у својим *Дијалозима о говорништву*, Фенелон каже: „Најдостојнији поштовања су они адвокати који јасно излажу чињенице, који

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Морис Гарсон, Адвокат и морал, Београд, 1965, стр. 125. (Превод с француског: Д. Д. Бранковић).

одређено прилазе једном правном начелу и који начелно одговарају замјеркама ..."¹⁶

г) Скица портрета личности окривљеног

У кривичном поступку окривљени, дакако, фигурира као конкретна личност, из конкретне средине и околности. Сви званични актери кривичног поступка доприносе да се добије што потпунија слика личности овог кривичног субјекта. У овом завршном сегменту пледоајеа бранилац суду мора презентирати карактеролошке елементе својег брањеника. Јер, окривљени пред судом није нити треба да буде неки апстрактум, него особа са особеним карактеристикама које га донекле, више или мање разликују од других личности. Питање је колико бранилац фактички треба да се упушта у анализу одређених карактеролошких особина својег брањеника, с обзиром на чињеницу да је то највјероватније, прије њега, учинио јавни тужилац, у већем или мањем опсегу. Свакако, остаје у дужности браниоца да у најбитнијим контурама даде карактерну слику брањеника, стављајући га потом у временски и просторни медиј у којему је оптужени поникао, растао, развијао се, припремао се за живот; гдје је живио и радио (породица, школа, колектив, колеге, пријатељи и остало), истичући одређене детаље који су утицали на његово формирање као личности у позитивном смислу. У том би фрагменту пледоајеа бранилац, бацајући сноп свјетлости на свог клијента и сликајући његову личност, пред судом, требао изложити због чега је његов брањеник, из којих мотива, починио кривично дјело (ако јесте) које му се ставља на терет, те шта се након извршеног деликта догодило с окривљеним, да ли је показао знаке кајања. Због процесне важности ту лежи основно тежиште напора одбране у завршној ријечи браниоца, јер ваља расвијетлити све чињенице које представљају основне карактеристике брањеника, као и сва психо-социолошка својства деликвента. Ако постоје докази да је одиста починио кривично дјело које му се ставља на терет, онда подаци о личности брањеника треба да послуже суду као основа за индивидуализацију кривичне санкције и других процесних мјера. Уколико постоје претпоставке из којих се може сматрати да је брањеник невин, онда у том случају није одвише да се зна да као позитивна личност и не би могао да почини такво кривично дјело.

Савремена кривично-процесна теорија сматра, а и пракса показује склоност да је оцјена личности оптуженог, у завршној ријечи браниоца такођер важан дио браниоачева напора, јер многе особине окривљеног, ако су утврђене пред расправним судом, могу знатно утицати приликом индивидуализације кривичне санкције, којој се у нашем кривичном поступку с разлогом придаје све веће значење.¹⁷ Јавља се питање, којим методом

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Ж. Хорватић, Принципи легалитета и индивидуализација казне у југословенском кривичном праву, Југословенска ревија за кривично право и криминологију, 1/1979, стр. 40. и даље.

и којим средствима прибавити податке ради упознавања личности окривљеног? Даље, питање је, којим окривљениковим особинама би требало придати већу важност и које би требало више истакнути у завршној ријечи браниоца? Бранитељ у том погледу може користити више извора. Несумњиво је да бранилац добрим дијелом личност својег брањеника може упознати и у непосредном контакту с његовом родбином, из контаката са самим брањеником, а осим тога браниоцу су доступни подаци из судског досијеа, из којег може добити комплетнију и комплекснију слику о своме брањенику. Поред тога, нема сметње (чак је и препоручљиво), да се бранилац о личности свога брањеника изворно обавијести и на надлежним мјестима: радном колективу окривљеника, мјесту становања (мјесна заједница), у друштвено-политичким организацијама, спортским колективима, културним дружинама у којима је члановао и окривљени, као и у породици брањеника, код органа власти и слично. Што се пак тиче питања које би карактеристичне особине својег брањеника бранитељ требао у пледоајеу истаћи, мислимо да је најкорисније да свог брањеника прикаже таквим, какав он одиста јесте, са свим његовим позитивним и негативним особинама с лаганим истицањем оних позитивних и без особитог наглашавања оних негативних, које је највјероватније већ истакао јавни тужилац у својој завршној ријечи. Ако је заборавио или занемарио неке релевантне податке, као што су раније преокупације окривљеног, као што су преокупације у културном, социолошком, идеолошком и политичком погледу, однос према људима, према раду и слично, онда без даљњег бранилац треба да их истакне и тако комплетира портрет својег брањеника. Јер, ако бранилац из неког разлога (незнања, немарности, заборава и слично), „пропусти детаљније образложење чињеница које се тичу личности оптуженог, може се десити да суд у недовољној мери оцени личност окривљеног и субјективно изражену друштвену опасност па да изрекне неадекватну“ кривичну санкцију.¹⁸ Јер, извјесно је да се окривљеноме начелно изриче кривична санкција у мјери „коју је заслужио, али, изван тога, он остаје човјек коме друштво указује и повјерење и очекује да се поново врати раду и редовном животу људи“.¹⁹ „Без сумње портрет личности оптуженог осјетно утиче на индивидуализацију кривичне санкције која му се од стране суда изриче, што значи да се ова санкција прилагођава конкретной криминалној ситуацији обзиром на личност учиниоца, али и обзиром на све остале околности конкретног случаја, у конкретним друштвеним увјетима... и када је дубоко укоријењена у актуалне друштвене увјете у којима се изриче“.²⁰

¹⁸ Др Б. Петрић, О. cit., стр. 22. и даље.

¹⁹ Јован Борбевић, Социјалистичко самоуправљање и слобода човека и његова заштита, Архив за правне и друштвене науке, Београд, 3/1979, стр. 282.

²⁰ Ж. Хорватић, О. cit., стр. 40.

Према томе, о свему овоме, бранилац током излагања пледоајеа мора водити строго рачуна и учинити напор да реалистичким бојама наслика личност својег брањеника. При томе, бранилац ништа не смије да препусти случају и матици самог процеса, јер у свим околностима дјела које је пред судом најглавнији је окривљени као потенцијални извршилац кривичног дјела које му се оптужбом ставља на терет.

Слика окривљеног биће за браниоца јаснија и комплетнија уколико је као стручно лице асистирао окривљеном од самог почетка кривичног поступка који се води против њега. Међутим, ако је бранилац био ангажован само за одбрану окривљеног на главном претресу онда ће његова слика о брањенику бити знатно мање рељефна и јасна, што ће бити од утицаја и приликом овог фрагмента пледоајеа.

Међутим, ваља нагласити да је портрет окривљенога веома важан у случајевима најтежих кривичних дјела, а нарочито код кривичних политичких деликата.

Д) Закључни дио пледоајеа браниоца

Ово је тренутак када ваља свести претходне анализе и синтетизовати их у закључне формулације, из којих слиједи и резултирају евентуални приједлози, који (ако се истичу) морају бити јасни у својим садржајним захтјевима расправном вијећу. Код тога нису потребни никакви софизми и реторичке бравуре, него кратки и јасни логички ставови, јер суд мора знати шта бранилац предлаже, што захтијева и, коначно, на шта се своди основни став његова пледоајеа. Није у питању само утисак завршне ријечи, него више од тога њена увјерљивост у аргументацији и рационалности, краткоћа и јасноћа у приједлозима (*clarum ingenium*). Стога је потребно да се у закључном дијелу пледоајеа брижљиво резимирају докази, концентришу прикупљене мисли, да се заокруже у једну сажету логичку цјелину, „да би тако систематизоване, концентрисане или усредсређене јаче и дубље продрле у смисао слушаца и тамо се јаче и дубље задржале”.²¹ Јер свака колебљивост, свака дилема у закључцима може само штетити одбрани окривљеног, будући да постојање више алтернатива и релативизирање у ставовима показује да бранилац нема своје јасно и чврсто становиште.

Бранилац, сумаирајући своју одбрану, ако сматра да постоје законске претпоставке, предложиће да се оптужба одбије (чл. 350. ЗКП-а). И тамо гдје је чињенично стање јасно и непобитно, ако је окривљени признао дјело, настојање одбране, у првом реду се усредоточује и усмјерава на то да се истакну олакшавајуће околности (међу којима је свакако и само признање дјела окривљеног) ради повољнијег исхода кривичне ствари за окривљенога.²²

²¹ Др Б. М. Игњатовић, О. cit., стр. 125. и даље.

²² Dr R. Grassberger, О. cit., стр. 296.

Дакле, бранилац мирећи се са пресудом, којом се окривљени оглашава кривим, залаже се за његово ослобођење, за блажу правну квалификацију или за блажи облик кривице (помагање умјесто суизвршилаштва, нехат умјесто умишљаја и сл.), за смањење кривичне одговорности (смањена урачунљивост, правна заблуда, прекорачење нужне одбране), утврђивање олакшавајућих околности, изрицање осуде условно или пак изрицање судске опомене (тамо гдје је то законски могуће и слично). Да би се све то постигло, одбрана се мора служити доказима, супротним доказима оптужбе, или супротном логиком закључивања из истих доказа.²³

С правом се сматра да је свака импровизација у браничевој завршној ријечи озбиљна сметња за његово квалитетно, стручно и коректно конципирање и заснивање. Наше је претходно излагање показало да је за један квалитетан (логичан, увјерљив, правно јасан и реторичан) пледоаје, нужан максималан напор и мобилизација свих интелектуалних, професионалних и етичких потенцијала аутора. Међутим, потребно је још нешто казати о начину припремања пледоајеа браниоца.

II. МЕТОДИКА КОНЦИПИРАЊА ПЛЕДОАЈЕА БРАНИОЦА

„Чекати, бити стрпљив, то значи мислити“.

Ф. Ниче (Nietzsche)

Из претходних текстова проистиче и питање, како и на који начин и којим средствима бранилац припрема своју завршну ријеч да би она била посве коректна, стручна и на висини бранитељског задатка?

Као што смо видјели, задатак нимало лак ни једноставан, али је могућ у извођењу ако се испуне одређене претпоставке у настојању, у смислу законских захтјева и могућности и етичких постулата социјалистичког друштва и Кодекса адвоката.

Прије свега, ту ништа не би смјело бити препуштено пукој случајности или тренутној инспирацији, јер ствар није у чистој реторици, макар је и она доста важна као форма експлицирања садржаја и увјеравања у исправност узетог становишта одбране. Још је славни римски правник Цицерон истицао да „паметан човјек може наћи за говор неопходне мисли и распоредити их у најлепшем поретку, али умјети их лијепо и изразити, то је својствено само оратору“.²⁴

Дакле, садржај завршне ријечи треба да поприми адекватну форму излагања садржаја, јер једно без другог морало би рамати. Још ако бранилац влада потпуно предметом одбране и има увјерење у истинитост становишта које у одбрани заступа, може

²³ Т. Васиљевић, Коментар ЗКП-а, Београд, 1977, стр. 375.

²⁴ Према др А. Рувену, Улога бранитеља у кривичним парницама, Одвјетник АКХ, Загреб, бр. 3—4/1966, стр. 95.

рачунати на успјех и самим тиме на повољнији исход кривичне ствари својег браника.²⁵

Поставља се питање како бранилац припрема свој пледоаје и што све уграђује у његову структуру, ако жели да она буде на висини свега што се од браниоца у том тренутку очекује и захтијева?

Најприродније је да се припрема за завршну ријеч води кроз све процесне радње, у свим стадијима и фазама кривичног поступка, помним праћењем и активним учествовањем и студиозним прилажењем свему што се предузима током цијелог поступка, као и одношење свих кривичнопроцесних субјеката према окривљеном и дјеловању суда на главном претресу. Дакле, на основу читавог доказног материјала, непосредних утисака објективно узетих, бранилац би свакако морао, прије почетка главног претреса, размишљати, консултирати се са својим браником, својим колегама и другим експертима из појединих научних дисциплина, о појединим важним проблемима конкретне кривичне ствари. Како ће и на који начин прилазити том деликатном и важном задатку, ствар је стила рада, искуства, манира и карактера прилаза проблему самог браниоца, као и сложености кривичне ствари о којој се ради, као и личности окривљенога. Ако је бранилац био активан и непосредно учествовао у извођењу доказа током претходног поступка и у својем памћењу „снимио“ битне детаље, онда ће и његов посао при конципирању пледоајеа бити веома олакшан. Међутим, и поред тога, сам ток главног претреса бранилац мора пратити с максималном пажњом и интересовањем, као и активним дјеловањем при извођењу доказног материјала, те да тако, на основу свих тих резултата, макар уз знатнију корекцију првобитног плана, као логичка посљедица проистекне његова завршна ријеч, као један аргументован, критички, рационално, логички и одговорно заснован и увјерљив пледоаје одбране с јасним циљем и претензијама.

Одсуство непосредног утиска и непосредних сазнања о чињеницама конкретне кривичне ствари није могуће надомјестити нити најбрилијантнијим реторичким бравурама и финесама. Потребно је да се слиједи читав пут спознајног процеса чињеница, почев од њиховог чувења, констатовања до њиховог процјењивања и критичког тумачења с обзиром на кривични случај који заступа. Јер, коначно, пресуда која ће представљати коначни резултат судског кривичног процеса треба да буде заснована на истини као основном постулату, што значи *правилна* како у чињеничном тако и у правном погледу и треба да резултира из правилно вођеног кривичног поступка.²⁶ У свему томе, стваралачки учествује и бранилац и доприноси коначној законитој и праведној судској одлуци.

²⁵ Ibidem, стр. 95. и даље.

²⁶ Др Михајло Ађимовић, Судска психологија, „Савремена администрација“, Београд, 1983, стр. 132. и даље.

Међутим, погрешно је мишљење према којему добар бранилац својим залагањем може исходити ослобођење својег брањеника и онда када је он уистину извршилац кривичног дјела за које је оптужен и одговоран. Извјесно је да се „понекад у круговима неправника подржава мишљење, да бранитељ мора по сваку цијену настојати да се оптужени ослободи од оптужбе. Противно томе, бранитељ је сурадник суда и он као такав помаже суду у проналажењу материјалне истине и настоји да на расправи добу до изражаја не само негативни, већ и позитивни моменти, који олакшавају стање оптуженика и помажу да се оствари правда, као израз човјечанске истине”.²⁷

Поред реченог, ваља додати још и то да би бранилац могао бити истински помагач и „персонификација права одбране”,²⁸ он прије свега мора бити на висини својег задатка у стручном погледу, да посједује завидну правну (специјалист за кривичну област права) и општу културу, да је етички богата личност, одговорна пред судом, својом професијом и социјалистичким друштвом, јер коначно, брани човјека, његова права и слободе (не солидаризирајући се са својим брањеником у погледу кривичног дјела, ако га је овај одиста починио), које му гарантује наше друштво. И правно и етички, бранилац „који би знао да је његов клијент крив, нема право да се послужи китњастим а празним ријечима, да би покушао да докаже невиност за коју би знао да је противна истини”. Али, као и све друге етичке норме, тако и норме Кодекса адвоката примјењују се онда када се људи набу у одређеним ситуацијама.²⁹ Једна од таквих ситуација за бранитеља јест управо завршна ријеч на завршетку главног претреса у кривичном процесу.

Зналачка и квалитетна завршна ријеч бранитеља представља једно од средстава којим се помаже не само брањенику (окривљеном), него и суду и свим присутнима за потпуније и дубље појашњење материје дјела и извођење из тога правилних логичких закључака. Међутим, чини се, бар тако пракса показује у рећим случајевима, да се бранилац недовољно залаже у случајевима у којима брани окривљеног по службеној дужности. Не може се искључити чињеница да код тога бранитељу недостаје материјални стимуланс, али насупрот томе има примјера у којима се бранилац залаже свим својим потенцијалима да пружи потпуну правну помоћ својем брањенику, чиме показује висину својег етичког профила, своје људске и професионалне савјести. Али, нема поносније изјаве коју човјек може учинити него кад каже: „Поступат ћу у складу са својом савјешћу!”³⁰

Међутим, свако резигнирано и ноншалантно препуштање матици, односно току кривичног поступка, без максималног ак-

²⁷ Др Антун Рувен, О. cit., стр. 96. и даље.

²⁸ Др Н. Матовски, О. cit., стр. 68.

²⁹ Др М. Аћимовић, Адвокатска правила..., Зборник ПФ у Нишу, 1975, стр. 43.

³⁰ Ерих Фром, Човјек за себе, „Напријед”, Загреб, 1966, стр. 137.

тивног залагања и учествовања, чини од бранитеља пасивног посматрача, који је само пуки статиста на судској позорници, док се поред њега одвија једна врло сложена људска драма, један врло сложен и деликатан кривични судски процес, у којем се одлучује о судбини неког нашег грађанина. Овакву процесну индолентност не може сакрити китњаста реторика чије су ријечи празне и без правог садржаја кривичног случаја. Најгоре је онда када ријечи бранитеља одзвањају празно, када личе на дозивање у пустињи без одјека. У том смислу посве је у праву један наш аутор кад каже да само „пуно и активно ангажовање и судјеловање бранитеља у кривичној ствари, током читавог кривичног поступка, може допринијети пуној законитости и доношењу правилне и законите одлуке“.³¹

Степен квалитета бранитељева пледоајеа не састоји се у његову трајању (како се понекад и код понеког мисли), макар у правилу може трајати неограничено дуго, као што окривљени може имати више бранилаца (у зависности од његове материјалне могућности, расположења и потреба), што није безначајно. Јер више бранилаца види више, лакше и успјешније савлађују и обрађују материју и боље конципирају своје завршне ријечи укомпонирајући их у јединствену и складну цјелину, како не би долазило да се понављају. Међутим, да се трајање завршне ријечи бранитеља не би на неки начин злоупотребило, у Закону о кривичном поступку дата су основна правила којих се процесне странке у процесу морају придржавати у својој завршној ријечи (чл. 343. ст. 2 и 3).

Шта показују наша претходна излагања? Она несумњиво показују како је завршна ријеч бранитеља по својем карактеру, садржају и суштини веома сложена процесна радња, како ју је мукотрпно и напорно засновати да би била квалитетна и да би могла одговорити својој намјени из више аспеката. И, како смо већ рекли, читава ствар се још и више компликује ако бранилац из било којег разлога није активно учествовао у стадију претходног поступка, јер сваки изгубљени корак током ове процесне фазе, бранилац више није у стању надомјестити у својој завршној ријечи, макар његов пледоаје био брилијантан као ријеч светог Јована Златоустог, методски беспријекоран и коректан. Дакле, без непосредног сазнања ствари из стадија претходног поступка, непотпуна је, понекад и погрешна и безуспјешна, свака анализа: логичка, психолошка, социолошка, политичка, правна и дијалектичка, од чега у многоме зависи изражавање слиједа главне идеје концепта формалне (стручне) одбране која се манифестује у бранитељевој завршној ријечи. Отуда, да би завршна ријеч бранитеља била „зрела“ и високо стручно квалитетна, солидна и коректна, она би се неминовно морала зналачки „пећи“ на жеравици искуства и апсолутног познавања свих детаља и комплекса конкретне кривичне ствари у којој је бранилац ангажован.

³¹ Др Младен Белчић, Права и дужности браниоца у претходном поступку, „Одвјетник“ АКХ, Запреб, 1/1970, стр. 189.

Према томе, све оно што је на неки начин бранилац пропустио у фази претходног поступка, па и на главном претресу (физичким одсуством, пасивним понашањем, неангажовањем на страни одбране окривљеног, незнањем, невољким улажењем у суштину кривичне конкретне ствари одбране), тешко или скоро немогуће надокнадити касније и у завршној ријечи, јер је кривични поступак, по својем карактеру и концепту, врло слојевит и чини недјелјиво континуирано процесно, неразлучиво дијалектичко јединство које поступно (из фазе у фазу) тендира према својем законитом окончању.

Ваља истаћи да коначан концепт пледоајеа бранитеља неће бити завршен све дотле док јавни тужилац не изложи своју завршну ријеч и док се не види његово коначно становиште, његова аргументација и коначан приједлог који упућује расправном судском вијећу. Стога се циљ пледоајеа бранитеља, на овај начин, мора прилагођавати новој насталој ситуацији, која се створи током главног претреса, макар су основне линије циља већ унапријед назначене као идејни кроки. Неријетко пракса показује дешавање да јавни тужилац у својој завршној ријечи или током главног претреса својим новим потезом изазове одбрану на корекцију примарног плана пледоајеа, на измјену већ припремљене одбране бранитеља, а тиме и самог првобитног циља. Наиме, јавни тужилац измијени оптужницу на главном претресу тако, да све оно што је бранилац припремио да истакне у свом пледоајеу једноставно постане депласирано. Тек тада, у измијењеној ситуацији, бранилац, „онако на брзину, одређује циљ своје завршне ријечи и уопште читавог пледоајеа, чији суштински дио остаје: доприношење законите користи окривљеном”.³² Само у овом деликатном тренутку може да скине све скеле са своје интелектуалне грађевине коју називамо пледоаје бранитеља, и да се јавно покаже њено лице.

Дакле, ако је завршна ријеч бранитеља, по својем карактеру и суштини и циљу заснована на освједоченим компонентама (провјереном чињеничном стању, озакоњеним процесним принципима, постулатима и идејама), како смо то напријед изложили, она би свакако могла представљати самостално и веома важно кривичнопроцесно средство за остваривање одбране окривљеног (и одбране као једне од процесних функција) и његових процесних права, посредством којег се околносне чињенице дјела подвргавају савјесној анализи и критици, износе битне карактеристике личности окривљеног; даје квалификација кривичног дјела на темељу резултатаведеног поступка и, на тој и таквој основи, износе коначни закључци и дају приједлози бранитеља расправном вијећу.

Коначно, није се тешко сложити са мишљењем „да није лако и једноставно дати одговарајућу завршну ријеч која би у свим елементима у потпуности задовољавала потребе ефикасне одбране, али бранилац је дужан да настоји да такву одбрану

³² Др Б. М. Игњатовић, О. cit., стр. 340.

у максималној мјери оствари, јер само на тај начин у завршној фази поступка пред првостепеним судом одбрана одговара у потпуности својој функцији”.³³

Илузорно и апсурдно било би схватити да је пледоаје нека врста реферата који се може дословно читати, како се то, у веома ријетким случајевима понегдје и догађа. Закон о кривичном поступку у одредбама члана 339. до 343. говори о завршној ријечи процесних странака, у којем тексту се не спомиње други термин осим „ријеч”, односно „говор”, али, како се чини (и у пракси догађа, што је противно традицији и реторици кривичног судовања) практикује се да се пледоаје напосто чита. Из редова адвоката чује се глас да „нитко нема ништа против тога да се завршни говор и прочита, или да се говорник при завршном говору послужи биљешкама. Колико читање говора или читање забиљешки дјелује с говорничке стране гледано на сам ефект говора на судско вијеће... то је питање реторике”.³⁴ Да ли је само питање реторике, јер реторика није сама себи циљ него средство у функцији за постизање одређеног циља, увјерљивости и јасноће излагања мисли на профињен и културан начин; то је форма, а „форма је суштина. Суштина је форма. Овако или онако у зависности и од суштине”.³⁵ Читање текста пледоајеа није реторично, нити се иза читања види лице читача, његови гестови, снага воље и интелекта; читање пледоајеа је сурогат истинске завршне ријечи бранитеља.

Да ли за завршну ријеч чувати и тајити неки „одлучујући адут”, који није био истицан током трајања главног претреса док се изводио доказни поступак? Све зависи од тактике и стратегије коју је бранилац договорно усвојио са својим брањеником. Ако се пак ради о спасоносном потезу, сигурно је да бранилац неће пропустити своју шансу. Међутим, такве шансе нису честе, већ изузетне, али се у кривичном судовању, ипак, догађају и у судници изазивају констернацију и нагли преокрет читаве кривичне ствари. У ријечи браниоца искрсава проблем алибија брањеника (који је провјерљив и доказљив), односно пред судом искрсава фактички починилац кривичног дјела за које је неосновано отпужена особа која у том тренутку сједи на оптуженичкој клупи. И у оваквом тренутку бранилац откривајући своју „пикову даму”, проблем излаже без емфазе и тријумфалног задовољства, на коректан начин, увјерљиво, документовано, разборито, тихим гласом, без славобитности, са образложењем зашто је дотични аргумент „резервисан” управо за овај драматични тренутак судског процеса. Али, то је друго питање, које за сада остављамо по страни.

³³ Др Б. Петрић, О. cit., стр. 22. и даље.

³⁴ Динко Шиматовић, О. cit., стр. 17.

³⁵ В. И. Лењин, Филозофске свеске, БИГЗ, Београд, 1976, стр. 123.

III. СМИСАО ЗАВРШНЕ РИЈЕЧИ ОКРИВЉЕНОГ

Наше излагање остало би посве непотпуно кад не бисмо у основним контурама изложили неке битне карактеристике завршне ријечи самог окривљенога, која свакако има (или би требала имати) свој посебни садржај и своју процесну вриједност.

Није без разлога законодавац резервисао право за окривљеног да у сваком случају има право да задњи говори у завршној ријечи процесних странака. Бранилац је његов стручни помоћник, који води одбрану и даје своју завршну ријеч, али не може замијенити ријеч браненика, који после завршне ријечи својег бранитеља има право, ако хоће, да сам узме ријеч и да се изјасни о свему у вези с кривичном ствари, самом кривичном поступку, те да каже да ли усваја одбрану свог бранитеља. У својој завршној ријечи окривљени може сам давати оно што сматра корисним и тако „надопунити“ оно што је његов бранитељ већ истакао у својој завршној ријечи. Окривљеноме, у том смислу предсједник расправног вијећа поставља питање, примјерице: „Да ли се слажете са одбраном својег бранитеља и шта имате ви да кажете у своју одбрану?“

Ово право окривљенога да у завршној ријечи процесних странака последњи узима ријеч, јасно произлази из Закона о кривичном поступку (чл. 342. ст. 4) и процесног положаја окривљеника, те се може и треба сматрати у тзв. *favor defensionis* (лат. „предност одбране“). На тај начин долази до својег изражаја вид материјалне одбране (дакле, „личне одбране“), јер се завршна ријеч бранитеља може сматрати само својеврсном манифестацијом окривљеникове одбране преко (посредством) стручне особе, квалифициране и овлашћене за дотичну функцију.

Прихватајући одбрану свога бранитеља, окривљени има право да, по своме нахођењу, у понечему надопуни пледоаје свога бранитеља, нарочито ако бранитељ није обухватио све битне елементе или пак није истакао (јер није знао) неки одлучујући аргуменат. Тамо гдје из неког разлога (у лакшим кривичним дјелима) није уопште ангажован бранитељ, окривљени ће бити приморан да развија свој самостални пледоаје. Дакле, по нужди и на посве лаички начин. Ето, у таквом случају сав терет одбране пада на њега самога, а колико је у могућности да тај терет успјешно понесе на својим нејаким леђима и да максимално искористи своје законско овлашћење на одбрану, остаје отворено питање. Међутим, ако није у стању да схвати сву сложеност процедуре кривичног поступка, он, ипак, донекле, може схватити сву озбиљност и деликатност свога положаја, и на њему својствен, лаички начин, изнијети своје становиште и гледање о кривичној ствари која га се тиче и која га тангира.

Дакле, окривљениково процесно право да задњи узима ријеч не проистиче случајно из садржаја закона и његовог процесног положаја. Само њега јавни тужилац терети за конкретно кривично дјело, за које, у правилу, стоје одређени докази на којима се оптужница заснива и ослања. Пружајући му прилику

да се брани, законодавац му је нормативно „резервисао” право да задњи узима ријеч и реплицира пледоајеу јавног тужиоца, износи своје утиске о поступању суда и других процесних актера, усваја потпуно или дјелимично одбрану својег бранитеља (ако га има). То право у себи очигледно носи атрибуте акузационог кривичног процеса („*audiat et altera pars*”), који је сушта супротност инквизиционом поступку.

С обзиром на неутјешну чињеницу да је кривично гоњење уперено против њега и да ће га суд осудити и подврћи кривичној санкцији, уколико се у поступку утврди да је уистину починилац кривичног дјела које му се ставља на терет, окривљени је особито највише заинтересован (за своју судбину) и принуђен да се супроставља оптужној тези, да негира постојање дјела и кривичне одговорности и да, како знаде и умије, излаже своју тезу одбране, уз нужну и адекватну аргументацију, схваћену на лаички начин. Било како било, његова завршна ријеч је најпогоднија прилика да у њој сажме сав свој напор, мобилише своје интелектуалне и вољне снаге, прикупи своје аргументе и неметано их (колико је то за њега и његове способности у том деликатном процесном тренутку, када су и његови живци на великој проби и искушењу могуће), презентира суду, те да предложи доказе који му иду у прилог,³⁶ дакле, да изложи тезу своје одбране, како је сам схваћа или у асистенцији својег бранитеља.

У овој ствари неодољиво се намеће једно питање: што окривљени који је, у правилу, правни лаик и особа под јаким емоционалним утиском тренутка, у својој завршној ријечи може да каже, што би за њега било корисно, пред расправним вијећем и читавим аудиторијем јавности? Прије свега, сматрамо, да у многome овиси о личности окривљенога и карактеру кривичног дјела и другим факторима који искрсавају у том тренутку, шта ће у својој завршној ријечи истакнути и евентуално предложити суду. Код тога је најважније од свега да на страни окривљенога постоји правна могућност предузимања такве процесне радње, а његова је ствар (и његовог бранитеља) и правно гледано (његове слободне воље, спретности, способности, одважности, прибраности, упорности, разборитости и интелигенције), да ли ће и на који начин такву могућност и фактички искористити. Окривљени, у овом судбоносном тренутку за њега, не само да има могућност да на својствен начин побија тезу јавног тужиоца, да негира вјеродостојност и квалифицираност свих или само неких изведених доказа, који против њега стоје, него и да истакне са своје стране валентност својих презентираних доказа и логичку *инсуфицијентност* аргументације јавног тужитеља. Окривљени може евентуално тек у овом за њега тако „довољном”, али и судбоносном тренутку, кад је концентрација његове пажње на кривичну ствар и његову судбину максимална, „пласирати” неки нови одлучујући доказ (до тога тренутка непознате ствари и сазнања); да евентуално истакне свој

³⁶ Др Н. Матовски, О. cit., стр. 63. и даље.

необориви алиби;³⁷ да именује правог починитеља кривичног дјела; да укаже да нове чињенице и предложи увјерљиве доказе суду, да је дјело починио у нужној одбрани, у крајњој нужди, односно „на мах“, изазван од стране оштећеног тешким увредама, односно да је дјеловао у заблуди и слично.

Додуше ријетко, али се у пракси догађа да се окривљенику у том часу због унутрашње напетости и тјескобе, страха, бојазни и неизвјесности исхода кривичне ствари, напосто „блокирају мисли“ и да се не може сувисло изразити (него шүти и плаче).³⁸ Сам тренутак код окривљеника „изазива узбуђење посебне врсте. Као што неизвјесност у погледу будућности изазива једну несигурност и може да изнури мисао, исто тако се и изрицање о кривици и казни увијек очекује са највећим узбуђењем. Узбуђеност расте уколико се приближава вријеме изрицања пресуде...“³⁹

Супротно од изложеног начина реаговања окривљеног на ситуацију, догађа се понекад (понекад), да окривљеник током цијелог поступка и главног претреса и све до своје завршне ријечи упорно и камено ћути, а да тек у том тренутку постане „храбар“ и елоквентан, чувајући за тај одлучујући тренутак неки свој „крупан доказни адут“, којим жели изненадити суд и на тај начин, за себе преокренути читаву ствар и исходити повољан исход поступка.

Међутим, ако је окривљеник одиста упорно ћутао током претходног поступка и на главном претресу, све до момента завршне ријечи, имајући за такво своје понашање и поступање неки свој дубљи мотив, онда је заиста крајње вријеме да сада нешто радикално предузме за своју одбрану и своју евентуалну акскупацију. Понекад окривљени тако и поступа, јер је то дио процесне тактике одбране, чувајући за завршну ријеч неку битну чињеницу или доказну „финесу“, вјерујући да би то сигурно из темеља пољуљало истинитост свједочења⁴⁰ и читаву зграду на којој почива јавна оптужница.

Дакле, није искључено да окривљеник, који понекад може код себе чувати „магични кључ истине“ о кривичној ствари као велику тајну до тога тренутка, у својој завршној ријечи, одједанпут, изненада учини нешто преломно и читави кривични поступак преокрене у своју корист односно олакша своју незавидну позицију, и на тај начин предуприједи евентуалну судску заблуду.⁴¹

С јаким разлогом се може поставити питање мотива таквог понашања окривљеног, али када се судска одлука налази тако-рекућ пред својим изрицањем, односно јавним саопштавањем пресуде, онда се више нема времена ни за оклијевање нити од-

³⁷ Б. Задатарнић и М. Дамашка, О. cit., стр. 23.

³⁸ Carrol E. Izard, Human emotions, Московски универзитет, Москва, 1980, стр. 274.

³⁹ Dr R. Grassberger, О. cit., стр. 141.

⁴⁰ Фило Филота, Бранио сам на смрт осуђене, „Просвета“, Београд, 1970. стр. 22. и даље.

⁴¹ Dr R. Grassberger, О. cit., стр. 293.

лагање да се истакне „одбрамбени адут“, ако такав у датом конкретном случају постоји. Дакле, више нема времена ни за какво процесно тактизирање и „калкулације“ (казалка сата се приближава броју дванаест и окривљеном се жури). Јер би правовременим истицањем одлучних разлога окривљеник уштедио много и себи, своме бранитељу, суду и читавом социјалистичком друштву, које никада неће имати за циљ да кривично гони невина човјека.

Према томе, ако прихватимо став да окривљеник брани себе и користи све законске могућности и погодности, сва расположива законска средства (не хајући за строги кантовски етички постулат), настоји да исходи што повољнији исход кривичног поступка, морамо примијетити да се за одгабање тренутка за истицање јаким разлога одбране (и стављање евентуалних приједлога) плаћа непотребно висока цијена, како од стране самог окривљеника тако и од стране читавог друштва. Међутим, боље икада него никада и боље сада него у жалбеном поступку.

Истицање алибија од стране окривљеника у завршној ријечи свакако обавезује расправни суд у смислу начела истине (чл. 15. ЗКП-а) да провјерава и утврђује такав алиби, без обзира на исход процеса доказивања, да ли ће резултати бити у корист или на штету процесне позиције окривљеника. Али када алиби фактички постоји, онда је свакако боље, када то већ раније није урађено (без обзира на мотиве), у ранијем току поступка, да га окривљеник истакне сада, у својој завршној ријечи, него да то учини у жалбеном поступку, чиме би се нанијела још већа штета начелу економичности и ефикасности поступка.⁴² Јер, правовременим истицањем одлучних разлога окривљеник постиже више за себе него кад процесним тактизирањем одуговлачи кривични поступак, који и у економском смислу (а и психолошки) има своју велику цијену коштања. На овако поступање окривљеника гони нагон за самоодржање и непобитна је чињеница да он своју завршну ријеч износи притиснут великим бременом озбиљности тренутка и пуне неизвјесности своје ситуације, која би највјероватније за њега могла завршити неповољно ако би истрајао и до краја пасивно користио своју процесну „привилегију ћутања“.

Показује се да је право окривљеника на одбрану садржано у његовој пуној активности, као и активности његова бранитеља, који као стручно лице јесте у могућности да у том смислу искористи све законске претпоставке и погодности, да до тачина проучи и спозна кривични случај и са правног и чињеничног аспекта и да тако одговори својем бранитељском задатку, који проистиче из законских норми, постулата социјалистичког морала и деонтологије адвокатске професије.

Ријетки су окривљеници који би, без стручне одбране, могли да правилно и максимално искористе своје право на одбрану, а ријетки су они бранитељи који не би, уз искрено настоја-

⁴² Др Бранко Петрић, Карактер и улога алибија у кривичном поступку, Гласник АКВ, 11/1966, стр. 9. и даље.

ње и улагање напора, били у стању да даду задовољавајућу одбрану својем брањенику. Било из којих разлога, приморати окривљеника да се сам брани од оптужења и да, у сложеном лавиринту кривичне процедуре, контрапарира јавном тужитељу, који је образован и искусан правник, значи веома јакој руци оптужбе супротставити један доста слаб отпор.⁴³ Стога, ако би одиста био препуштен „сам себи“ и сложеном „лавиринту“ процесних прописа у завршној ријечи (као и током читавог кривичног поступка), он би скоро био изгубљен у свијету чињеница и логичких операција, остао беспомоћан пред свим што се догађа и што га очекује, јер сваки је кривични процес, све до момента свог правомоћног окончања, напоран дуел главних процесних актера посредовањем суда и посве „неизвјесна битка“ за исход пресуђења.

УМЈЕСТО ЗАКЉУЧКА КРИТИЧКИ ОСВРТ

Без формалне (стручне, по адвокату) одбране не би се могло у потпуности и квалитетно остварити начело процесне контрадикторности, из којег, у правилу, резултира објективна истина, као основни постулат правилне примјене материјалног кривичног права. Потреба формалне одбране проистиче из дијалектичке природе суђења („Спор је отац истине“, говорио је Хераклит), који значи расправљање за нешто што је за актере судовања спорно и о чему постоји контрарност у мишљењу.⁴⁴

Без формалне одбране суд не би могао да у потпуности одговори савјесно и правилно својем најважнијем задатку (чл. 15. ЗКП-а) — да утврди истину.

У свим фазама и стадијима кривичног поступка неопходна је и незаобилазна формална одбрана, али се за *пледоаје* бранитеља може казати да је *контрапункт* функције одбране окривљеника у којему се манифестирају способност, спретност, инвенциозност, висока правна и општа култура, логичност и смиао за реалност, предузимљивост и морално настојање да се допринесе процесној ствари свога брањеника.

Без *пледоајеа* формална одбрана била би један незавршени торзо, без смисла и циља. Овако, *пледоаје* одбране (завршна ријеч адвоката), који се одвија, у правилу, у форми усменог излагања пред судом (уз кориштење забиљежака или концепта) ради заступања тезе одбране, свакако представља не само важан прилог реализацији функције одбране окривљеника, него је веома осјетан и незанемарљив допринос испуњењу племенитог и хуманог задатка и правилном кривичном судовању и демократичности и законитости кривичног поступка. *Пледоаје* се манифестира као концентрирани израз суштине права на одбрану, чији је циљ правилно функционисање у смислу да не

⁴³ Др Н. Матовски, О. cit., стр. 68. и даље.

⁴⁴ Ibidem.

буде никаквог раскорака између законских прописа и њихове практичне примјене у конкретним кривичним случајевима, јер би свако, па и најмање одступање од таквог постулата, представљало одређену неправду према грађанину који је стицајем законских околности дошао у позицију окривљеника.

Укратко казано, завршна ријеч бранитеља је кохерентност мисли изражених јасноћом ријечи и слиједом према њиховој важности и основном циљу, у којима се концентрирано изражава снага аргумената, бритка логичка критичност и одлучност захтјева који се у строгој формулацији упућује расправном вијећу.

Смисао и суштина *пледоајеа*, као „завршне круне“ формалне одбране, нема други циљ него да своје напоре усмјери у правцу да се остваре она права односно процесни интереси окривљеника, које му наше друштво као грађанину прокламира Уставом и гарантира и штити законским прописима и моралним начелима и постулатима.

Управо, и једино, стога би излагање *пледоајеа* бранитеља, који је носилац стручне одбране окривљеника, како нам се чини, у потпуности морало бити мотивисано и потчињено том основном и једином, врло важном и деликатном задатку формалне одбране.

(Стручни рад)

Мр Биљана Буричин
асистент Правног факултета у Титограду

ПРОБЛЕМ УТВРЂИВАЊА ИСТИНЕ У ПАРНИЦИ

1.

Проблем утврђивања истине безмало постоји у свим научним дисциплинама. Бројни филозофски правци су му прилазили на једностран начин. Марксизам га је ријешио свеобухватније, тачније од претходних, што не значи да неће бити новијих рјешења. Управо то је дијалектика или Лењиновим ријечима: „Истина је процес. Од субјективне идеје ка објективној истини кроз праксу”.

Марксистичка теорија истине истиче објективност као битну особину истине. Објективна истина је она чији садржај не зависи од субјективних чинилаца: људске воље, степена развитка свијести итд, не зависи „ни од човјека, ни од човјечанства”. Лењин о томе каже: „Природне науке не допуштају ни сумњу у истинитост њиховог тврђења да је земља постојала прије човјечанства. То се потпуно слаже с материјалистичком теоријом сазнања: постојање оног што је одражено независно од оног који га одражава (независност спољног свијета од свијести) јесте основна поставка материјализма. Тврђење природних наука да је земља постојала прије човјечанства јесте објективна истина”.¹

Људско сазнање пружа одраз објективно постојеће стварности. Тако схваћено оно је објективно и независно од човјека који сазнаје. Истина је објективна или истинит суд који се састоји у тачном одражавању објективне стварности.

Међутим, то не значи да у људском сазнању не постоји и субјективног. Субјективност људског сазнања је у томе што је то сазнање човјека, који у крајњем зависи од степена развитка економске основе људског друштва. Према томе, постоји дија-

¹ В. И. Лењин, Материјализам и емпириокритицизам, 1977, том 14, стр. 135.

лектичко јединство субјективног и објективног у људском сазнању.

Пракса је потврдила истинитости неког знања. Тако, истинитост свједоковог исказа гдје се налази неки предмет сакривен, провјерава се налажењем тога предмета. „У човјековом мозгу се одражава природа. Провјеравајући и примјењујући у својој пракси и техници правилност ових одраза, човјек долази до објективне истине.”² Мада је пракса главни критеријум истине, не може се сматрати да је и апсолутна. Када би била апсолутна, онда би се апсолутно у сваком појединачном случају могло утврдити да је један став истинит. Међутим, показује се да није баш тако. Оно што пракси одузима атрибут свемоћности је да је она субјективна људска дјелатност. Као таква и у њој могу да се нађу грешке које треба да се исправљају. Пракса је у непрекидном развоју и обогаћивању.

Ових неколико основних поставки марксистичке теорије истине су неопходни да би се приступило проблему истине у парници.

2.

Закон о парничном поступку „истину” и њене атрибуте помиње на више мјеста.

Тако у чл. 7. Закона се каже да је „суд дужан потпуно и истинито да утврди спорне чињенице од којих зависи основаност захтјева”. Неспорне чињенице суд узима без утврђивања њихове истинитости, осим чињеница од којих зависи примјена неке принудноправне норме (чл. 7. ст. 4. Закона)³. Утврђујући спорне чињенице, суд долази до стварног стања (како се одиграо догађај), а то чини бит начела материјалне истине, једног од основних начела парничног поступка.

Истини су се придавали различити атрибути. Тако се помиње: материјална и формална; апсолутна и релативна; субјективна и објективна итд. Већ се истакло да се наше процесно законодавство заснива на марксистичко-лењинистичкој теорији истине. Апсолутан атрибут истини није потребан, јер је све релативног значаја, чему је допринијела Ајнштајнова теорија релативитета. Поред материјалне помиње се и формална истина.⁴ Материјална истина је у тежњи да се утврди чињенично стање које је уствари постојало у вријеме догађаја из којег је настала последица поводом које се тражи истина. Ови атрибути нијесу потребни. Довољно је само *истина*. Она увијек постоји само је проблем како је сазнати. Отуда је дијалектички метод (непрекидно кретање, развој) основни метод и науке грађанског процесног права.

² В. И. Лењин, Филозофске свеске, том 23, стр. 250.

³ У даљем тексту умјесто Закона о парничном поступку само Закон.

⁴ Вид.: др Б. Познић, Грађанско процесно право, Београд, 1980, стр. 250.

Суд ће чињенице „потпуно и истинито утврдити” савјесном и брижљивом оцјеном сваког доказа посебно и свих доказа заједно као и на основу резултата цјелокупног поступка (чл. 8. Закона). Овом одредбом је изражено једно од најзначајнијих правила начела материјалне истине — слободно судијско увјерење.⁵ Суд све доказе цијени слободно, није везан законским правилима по којима би једну чињеницу морао узети за доказану, па чак и онда ако би она била неистинита. Овом принципу иде у прилог и употреба сваког доказног средства, Законом одређеног, без обзира да ли га је странка понудила. Поступајући по слободном судијском увјерењу суд утврђује чињенице које одговарају објективној стварности.

Даље, у чл. 9. Закона се каже да су странке дужне да пред судом говоре истину. Ова дужност странке произилази из тежње за утврђивањем тачног чињеничног стања. Одредба чл. 9. је непотпуна, јер не одређује никакву санкцију ако странка пред судом не говори истину. Чак и када странке и презентирају догађај питање је: да ли је то вјерно приказивање? У исказу сваке странке има доста субјективног, што не мора да одговара објективној истини коју ће утврдити суд. Дужност изношења истине се протеже на: свједоке и вјештаке. За лажно свједочење је предвиђена кривична одговорност.

У Закону о парничном поступку „истинитост” се помиње код тужби за утврђење, тј. да се њоме утврди „истинитост, односно неистинитост неке исправе” (чл. 187. ст. 1 Закона). Истинитост је други израз употребљен у значењу изворности — исправа потиче од онога који је на њој означен као издавалац. Слично значење „истинитости” је и у чл. 97. ст. 3. Закона. (Ако странка посумња у истинитост писмене пуномоћи, суд може рјешењем одредити да се поднесе овјерена пуномоћ.)

3.

Утврђивање истине у парници има практичну страну. Судска одлука је регулатор односа међу странкама. Тачна одлука улива повјерење у рад правосудних органа што је веома важно да би се остварила сврха парничног поступка. „Сврха поступка може бити постигнута само ако је судска одлука тачна, а она може бити таква само ако се чињенично стање које је суд утврдио подудара са стварношћу... Истина није крајњи циљ поступка, али је битан услов да тај циљ буде постигнут одлуком која се заснива на стварном стању.”⁶

Да би судска одлука била резултат правилне примјене права на постојеће објективно чињенично стање треба да се испуни неколико услова. Тако, потребна је активна улога како стра-

⁵ Вид.: Познић, *Op. cit.*, стр. 249; др С. Трива, Грађанско парнично процесно право, Загреб, 1980, стр. 123; др Б. Балија, Слободна оцјена доказа у грађанском парничном поступку (дис. ПФ Београд), 1965.

⁶ Познић, *Op. cit.*, стр. 230.

нака, тако и суда. Странке су дужне да изнесу све чињенице на којима заснивају своје захтјеве и да предложи доказе којима се утврђују те чињенице (чл. 7. ст. 2. Закона). При изношењу чињеница странке су дужне да говоре истину. Даље, странке у жалби могу износити нове чињенице и предложити нове доказе (*beneficium novorum* у чл. 352. ст. 1. Закона). Дужност суда је да утврди тачно чињенично стање. У ту сврху суд је дужан да упућује питања странкама, па да на основу одговора се упозна са новом процесном грађом. Другостепени суд је дужан да укине пресуду првостепеног и врати предмет на поновно суђење ако сматра да ће се на њему правилно утврдити чињенично стање. Тако ће поступити и ако странка није побијала пресуду због погрешно или непотпуно утврђеног чињеничног стања (чл. 370. ст. 2. Закона).

Утврђивању истине у парничном поступку доприноси: зборно суђење, непосредност, усменост. Судија треба да посједује не само познавање достигнућа и проналажењу истине на подручју права, већ и других наука, посебно природних.

Ма колико да се суд труди да утврди стварно чињенично стање може то да не постигне. Разлози су различити, а потичу од: суда, странака, а некада га онемогућава и сам законодавац. Тако, примјера ради: странка намјерно изостави и не изнесе неку чињеницу, суд, пак, олако пређе преко неке страначке тврдње или нетачно оцијени доказ итд. Поред тога, у Закону о парничном поступку се налази низ правила која онемогућавају суду да успјешно дође до истине. О њима у наредном дијелу.

4.

Истина је подударност наших представа с појавама спољног свијета или пренесено на парницу истина је „подударност судијине представе о спорној чињеници са стварним стањем”. Да ли је могуће у парници доћи до математичке истине? Математичка истина је она у којој постоји потпуна подударност између наших представа и појава спољног свијета или „гдје нека појава не може бити друкчија, него онаква каква се она одражава у нашој савјести”⁷. Овакав појам се тешко може уклопити у парници. Парнични судови не смију одбити доношење одлуке из разлога што нијесу могли доћи до потпуне извјесности или неизвјесности неке правне чињенице. До истине у парници се долази доказивањем, а при том су могуће и грешке, па тиме и закључак о чињеницама који не мора да се слаже са стварним стањем. Суд да би колико толико искључио грешке треба да употреби сва расположива доказна средства, служи се богатом животном емпиријом као и резултатима других научних дисциплина. Ако се тако поступа, долази се до тачне тврдње о спор-

⁷ Др С. Зуглиа, Грађански парнични поступак СФРЈ, Загреб, 1957, стр. 100.

ној чињеници. На основу изложеног да се закључити: истина у парници има објективан карактер.

5.

Закон о парничном поступку садржи низ правила којима се настоји да омогуће правилно и тачно утврђивање чињеничног стања.

То омогућавају: начела о обостраном саслушању странака; контрадикторности, пружању правне помоћи некој странци, непосредности, усмености, писмености и јавности; дужност учесника у парничном поступку да говоре истину (чл. 8. Закона), овлашћења суда да позове странку ради личног изјашњавања или саслушања о правно релевантним чињеницама; дужност свих грађана да свједоче и вјештаче пред судом; дужност издавања исправа надлежних органа радних организација; официјелна овлашћења суда у погледу избора доказних средстава којима ће се изводити доказивање; правило о одсутности преклузије о праву на изношење нових чињеница и доказа у поступку правних љекова; правило о изузећу судије у чију се објективност сумња; правило о слободној оцјени доказа; правило о образложењу судске одлуке; правило о праву на правни лијек због погрешног и непотпуног чињеничног стања и овлашћења инстанционог суда да *ex officio* контролише правилност закључака нижег суда о релевантним чињеницама.

Сва наведена правила треба да се примјењују на сваки конкретни предмет, јер ће само тако и остварити своју сврху — доношење тачне и истините одлуке.

6.

Закон о парничном поступку садржи и низ правила која онемогућавају тражење истине. Све то не чине у подједнакој мјери, а и разлози зашто их је законодавац потенцирао су различити.

Тако, Закон о парничном поступку допушта само одређено доказно средство. На примјер, одређена су доказна средства за доказивање споразума о мјесној надлежности, пуномоћја за ступање и друго. Оваква рјешења спречавају разне злоупотребе и њима се уноси већа правна сигурност.

Даље, законодавац забрањује употребу одређеног доказног средства. Тако, не може се саслушати као свједок или вјештак особа која би својим исказом повриједила дужност чувања службене или војне тајне (чл. 236. Закона). Странке и треће особе само у одређеним случајевима су дужне презентирати суду исправе које се код њих налазе. Суд не смије изводити радње којима би се вријебала људска личност и достојанство. (Ово се гарантује Уставом СФРЈ у чл. 179). У Закону о парничном

поступку се каже да се странка не смије принудити на давање исказа (чл. 269. Закона). Мада ова правила знатно онемогућавају утврђивање истине, она су неопходна, јер се њима штите добра која имају велики значај како за суд, странке, тако и за читави правни поредак.

Закон о парничном поступку ограничава суд у погледу права на слободну оцјену доказне снаге неких доказних средстава. Тако, предмет доказивања нијесу чињенице чије постојање закон претпоставља (чл. 221. ст. 3. Закона). Законска пресумпција је правило по коме суд једну чињеницу узима као постојећу, под условом да постоји друга законом одређена.⁸ Предмет доказивања нијесу ни чињенице утврђене правоснажном кривичном пресудом, а које се односе на кривично дјело и одговорност учиниоца (чл. 12. ст. 3. Закона)⁹. Ово се првенствено правда једном од основних поставки правног поретка — стабилношћу. Она се може постићи само ако се одлуке буду поштовале — одлуке суда су ауторитет. Непоштовање судских одлука ствара правну несигурност, што води слабљењу угледа правосуђа, а што се неповољно одражава на цјелокупни правни систем. Поред наведеног разлози су: спречавање постојања контрадикторних одлука, поступак је бржи, а трошкови мањи (принцип економичности). О једном догађају треба да постоји само једна истина. Тренутак када се догађај одиграо тешко да се у свим појединостима може реконструисати. Један од основних задатака суда је да се утврди право чињенично стање и под њега субсумира правна норма. Сматра се да оно што је утврђено у кривичној пресуди је истинито у погледу дјела и одговорности учиниоца.

Закон о парничном поступку садржи низ правила која смањују могућност сазнања истине. *Exempli causa* таква су: правило о одустајању од извођења једног доказа ако странка не положи унапријед износ потребан за подмирење трошкова који ће извођењем тог доказа настати (чл. 153. ст. 3. Закона); правило да се неки доказ неће моћи уопште извести или да се то неће моћи учинити у примјерном року; правило које забрањује употребу одређених правних љекова ради побијања одлуке због погрешно или непотпуно утврђеног стања и друга.

7.

Докази се изводе на иницијативу странака. Тужилац доказе наводи у тужби, тужени у одговору на тужбу, мада могу и усмено, тј. на припремном рочишту или главној расправи. Истина као врхунски захтјев сваког доброг поступка, определијелила је законодавца да ограничи расправно начело, па је суд овлашћен да изведе и доказе које странке нијесу предложиле ако су

⁸ Оваје се мисли на обориве претпоставке, за разлику од необоривих које су једна врста фикција. Вид.: Познић, *Op. cit.*, стр. 246.

⁹ Вид.: Пресуда Врховног суда Хрватске, Гж 1012/58, објав. у *Нашој законитости*, 1958/11—12.

ти докази од значаја за одлучивање (чл. 7. ст. 3. Закона). Даље у Закону се наводи да о доказима који ће се извести ради утврђивања одлучних чињеница, рјешава суд (чл. 220 ст. 2 Закона). У наведеним одредбама је присутно начело официјелности у доказном поступку. У епоси либерализма је постојало правило по коме је суд о спорним чињеницама сазнавао искључиво из писменог или усменог расправљања странака, искључиво по расправном начелу. Разлика у односу на рјешења модерних поступака, а у њих спада и наш, уочљива је.

8.

Поставља се питање: у којој мјери диспозиције странака у парници (облици диспозиција су: признавање тужбеног захтјева, одрицање од истог, судско поравнање и признање чињеница) утичу на утврђивање истине?

Циљ парничног поступка је свеобухватна заштита повриједених или угрожених субјективних права. Права која потичу из грађанскоправних односа, а то су односи у којима влада слободна иницијатива странака, равноправност њихових воља, су диспозитивног карактера. Законодавац допушта странкама одређене диспозиције и у парници, али под одређеним условима. Тако, признање ће бити пуноважно само у парници у којој за предмет спора важи начело диспозиције. Суд, ипак, неће уважити располагања странака која су у супротности с принудно-правним прописима о самоуправним правима радних људи, о располагању друштвеним средствима и другим принудним прописима или су у супротности с правилима морала социјалистичког друштва (чл. 3. ст. 3 Закона). Да би спријечио странке да располажу захтјевима којима не могу, суд може утврђивати и чињенице које странке нијесу изнијеле.¹⁰ Признате чињенице се по правилу не доказују, али суд мора водити рачуна о ограничењима из чл. 3. ст. 3. Закона.

Диспозиције странака у парници не утичу на остваривање начела материјалне истине у оном обиму да га потпуно онемогућавају. У Закону се каже „да доказивање обухвата све чињенице које су важне за одлучивање” (чл. 220. ст. 1). Суд не интересује чињенично стање које је постојало прије преузимања диспозиције. Суд је дужан да утврди истину о садржају диспозиције, јер она одузима значај чињеничном стању које јој је претходило, под условом да је пуноважна.

Дâ се закључити:

— Наше процесно законодавство се заснива на марксистичко-лењинистичкој теорији сазнања, а она признаје објективну истину.

¹⁰ Вид.: Пресуда Врховног суда Југославије, Рев 1355/64, објав. у ЗСО, Београд, 1964, књ. 9, св. 3, бр. 336.

— Истина је релативног карактера (све је релативно) или Паскаловим ријечима: „Истина с оне стране Пиринеја (у Француској), а заблуда је с оне стране (у Шпанији)”.

— Истина постоји, а проблем је како је сазнати. Она се не може измишљати као лаж.

— Истина није крајњи циљ парнице, али је неопходан услов да се донесе тачна одлука.

— Тачна одлука значи добро правосуђе, а тиме и стабилност правног поретка.

ДАВОР КРАПАЦ И ДАРКО ЛОНЧАРЕВИЋ: ОШТЕБЕНИК КАО ТУЖИТЕЉ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ*

1. Постала је права реткост да се код нас штампа књига која пружа монографску обраду неке правне проблематике. Нарочито су постале ретке књиге које нам саопштавају резултате емпиријског истраживања о појединим правним установама. То се може узети као прилично поуздан знак кризе која данас влада у области наше правне науке, која упркос што привидно функционише (судећи према броју научних радника и научних институција) даје све мање озбиљних и правих научних резултата. До те кризе је дошло, у првом реду због рђаво вођене научне политике, промашене организације научног рада, лоше замишљеног система финансирања и готово потпуне немогућности да се објаве резултати научног рада, што је уколико теже уколико рад има више научних атрибута. Данас се по правилу публикују разноврсни и многобројни коментари законских текстова у којима, осим изузетно, готово и да нема праве науке, али те књиге имају своје релативно сигурно тржиште од кога издавач живи, а неке користи има и аутор. Монографије, у којима је „права“ наука, нису комерцијална роба, углавном због малог тиража, и због тога их издавачи не прихватају, а аутори се све ређе упуштају у тај посао, јер знају унапред да резултате таквих истраживања неће моћи објавити, али и из других разлога. Да би остварили свој лични доходак научници су данас принуђени да се укључе у „израду“ тзв. науч-

ноистраживачких пројеката, које финансирају самоуправне интересне заједнице за научни рад, али под условима који ни приближно не обезбеђују научни рад: због кратких рокова, недостатка средстава, организације која је школски пример како се може бирократизовати и један посао који је по својој природи неспојив са бирократским стегама, затим због начина формирања личних доходака у научним установама, који не само што судбоносно зависе од тих и таквих истраживања, већ и не дозвољавају „расипање“ времена на размишљања, студирање, читање, дубље истраживање и све остало што подразумева озбиљан научни рад. У таквој организацији научне делатности није довољно радити на једном „пројекту“, јер то не доноси никакав материјални ефект, већ на више њих одједном, а рад на више научних истраживања под тим условима значи, по правилу, неозбиљан рад од кога не треба очекивати никакве научне резултате. Због тога се ти пројекти, на обострано задовољство самоуправних интересних заједница и аутора не објављују. Принуђени да прихвате овакве послове, људи у научним установама, ни они који би то према својим способностима могли, немају више никаквих стварних услова да се посвете озбиљном научном раду. Тако су лоша организација научног рада и један потпуно промашен систем финансирања те делатности, много пре него опште сиромаштво друштва, довели озби-

* Издање Правног факултета у Загребу, Загреб, 1985, стр. 84.

љно у питање правну науку и њене резултате. Поред немогућности објављивања, то је још један од основних разлога што су монографски научни радови у области права код нас постали заиста права реткост.

У таквом општем амбијенту, књига Д. Крапца, доцента Правног факултета у Загребу и Д. Лончаревића, заменика Јавног тужиоца Хрватске, представља изузетак. Она садржи монографску обраду једне значајне установе кривичног процесног права, засновану на теоријском и емпиријском истраживању које су аутори претходно обавили. Књигу је објавио Центар за стручно усавршавање и сарадњу са удружењем радом Правног факултета у Загребу, а са средствима за њено издавање суделовало је Удружење за кривично право и кримнологију СР Хрватске. Надајмо се да ћемо оваквих примера имати све више.

2. Књига „Оштећеник као тужитељ у кривичном поступку“ подељена је на два дела. У првом делу (др Давор Крапц), она се бави теоријом процесних средстава која уопште служе као гаранција да ће се кривично правосудје вршити и када јавни тужилац не предузме кривични прогон, и посебно теоријом супсидијарне тужбе, а у другом делу (др Дарко Лончаревић) су дати резултати истраживања једног случаја наступања супсидијарне тужбе у судовима СР Хрватске у 1983. години.

Поред уводних напомена и општих разматрања о контроли рада јавног тужиоца, први део садржи излагања о постанку, развоју и садашњем стању, *de lege lata* и *de lege ferenda*, кривичнопроцесне установе супсидијарне тужбе. Аутор нам прво излаже како се и у условима легалитета кривичног гоњења јавља потреба за контролом рада јавног тужиоца (та је потреба још већа ако се подношење јавне кривичне тужбе постави на принципу опортунитета), и како се та контрола може вршити на различите начине: од стране вишег јавног тужиоца који може бити овлашћен да по својој иницијативи или на иницијативу неког другог лица (најчешће оштећеног) нареди нижем јавном тужиоцу да врши кривично гоњење, или од стране суда коме се може дати власт да испитује

исправност одлука јавног тужиоца о предузимању кривичног гоњења, или од стране неког трећег лица које може ступити на место јавног тужиоца и вршити кривично гоњење у случају да га он не врши. Један од начина контроле рада јавног тужиоца је супсидијарна тужба, тј. тужба оштећеног као тужиоца која би требало да обезбеди да кривични прогон неоправдано не изостане у случајевима кад му по закону има места. Тај систем контроле рада јавног тужиоца је прихваћен у југословенском Закону о кривичном поступку, и основни циљ овога истраживања је био да утврди колико је таква контрола поуздана.

Пре него што ћемо добити одговор на то основно питање сазнаћемо на које се начине у кривичним поступцима појединих земаља (у француском, совјетском, енглеском, немачком и аустријском) настоји осигурати покретање и вођење кривичног поступка у случајевима кад јавни тужилац неоправдано не врши своју функцију. Након тога је дата историја установе супсидијарне тужбе код нас од њеног настанка до данас (установа је преузета из аустријског Законика о кривичном поступку од 1873. године, задржана у првом југословенском Законик о судском кривичном поступку из 1929. године, па потом у кривичном процесном праву нове Југославије, изузимајући Закон о кривичном поступку из 1948. године). Посебна пажња у овом делу монографије посвећена је актуалним проблемима супсидијарне тужбе по важећем југословенском кривичном процесном праву. Ту се налазе излагања о правној природи супсидијарне тужбе, преглед случајева у којима супсидијарна тужба може наступити, о ограничењу права на супсидијарну тужбу, о лицима која могу поставити супсидијарни тужаоци, о поступку са супсидијарном тужбом (рокови и судска контрола супсидијарне тужбе) и о правном положају оштећеног као тужиоца у југословенском кривичном поступку.

У другом делу ове књиге дати су подаци о појединим питањима супсидијарне тужбе, добијени истраживањем судске праксе у СР Хрватској за 1983. годину. Штета је што су аутори ограничили своје истраживање само на један случај

наступања супсидијарне тужбе (после одбачаја кривичне пријаве од стране јавног тужиоца), и што њиме нису обухваћени и остали случајеви у којима до те тужбе долази после одустајка јавног тужиоца од гоњења у покренутом кривичном поступку (као и један посебан случај у скраћеном поступку). Тако смо добили само делимичан увид у практично функционисање супсидијарне тужбе, али и то већ нешто значи будући да представља прво такво истраживање које је до сада код нас обављено. Из података тога истраживања сазнајемо следеће: У судовима Хрватске је било врло мало супсидијарних тужби по овоме основу, 2% или 151 случај од укупног броја одбачених кривичних пријава у тој години (7.605). Истраживање, даље, даје податке о судбини тих супсидијарних тужби, не упуштајући се у испитивање зашто оне у осталих 98% случајева нису наступиле. Подаци о томе били би посебно значајни, иако би до њих било веома тешко доћи. Разлог би могао да буде или у уверењу оштећеног да је јавни тужилац добро обавио посао, па да нема места за контролу његовог рада и за преузимање гоњења (при чему се поставља питање објективности такве процене), или у схватању оштећеног да је супсидијарна тужба неефикасан инструмент гоњења, иако би гоњење било места, или у томе што до те тужбе у неким случајевима не може доћи јер је по закону искључена (због тога што нема оштећеног уопште или у смислу Закона о кривичном поступку). У вези са супсидијарним тужбама које ово истраживање прати дају се подаци о кривичним делима за која су оне поднете (у највећем броју за кривична дела против приватне и друштвене имовине против безбедности јавног саобраћаја, привредног криминалитета и деликата насиља), о односима између оштећеног и окривљеног у тим случајевима (пословни, родбински и суседски), о месту извршења кривичног дела, о ранијој осуђиваности окривљеног, о подносиоцу кривичне пријаве (логично је било очекивати да ће се много више супсидијарних тужби јавити поводом одбачених кривичних пријава које су поднели сами оштећени — око 80%, него кад пријава није потекла од

оштећеног). Даље су дати подаци о разлозима за одбачај кривичне пријаве (то су разлози јавног тужиоца којима оштећени нису поверовали), о пракси обавештавања оштећеног о одбаченим кривичним пријавама (у свим случајевима оштећени су о томе били обавештавани, а само у неколико случајева нису били обавештени о разлозима одбачаја), затим о мотивима преузимања гоњења (који су утврђивани на несигуран начин, не од оштећеног, већ од „лица која су испуњавала упитник“), о коначном исходу поступка са тим супсидијарним тужбама (пресудом је решено 35 случајева од 151 тужбе, тј. 30%, од тога шест случајева или око 5% осуђујућом пресудом), о случајевима у којима је јавни тужилац поново преузео гоњење од супсидијарног тужиоца (то се дешава изузетно, свега у два случаја), о постављеним и досуђеним имовинско-правним захтевима (интересантно је да ни једна трећина супсидијарних тужилаца тај захтев не постављају). На крају је дат опис шест случајева супсидијарних тужби поводом којих су донете правоснажне осуђујуће пресуде, подаци о жалбама супсидијарних тужилаца и о трајању кривичних поступака који су вођени поводом супсидијарних тужби.

3. Као што се види аутори су обрадили велики број питања која се у теорији, законодавству и судској пракси постављају у вези са супсидијарном тужбом, и на основу тога извели одговарајуће закључке. Тим поводом ми ћемо се на овом месту нешто опширније задржати на три групе питања.

а) Правилан је генерални став аутора да је установа супсидијарне тужбе потпуно оправдана, иако до ње у пракси долази у малом броју случајева, јер представља инструмент за заштиту права оштећеног, а већ самим постојањем производи одређено превентивно дејство и упозорава јавног тужиоца да је контрола његовог рада могућа. За нас се поставља даље важно питање: да ли је супсидијарна тужба како је постављена у ЗКП сигуран и довољан инструмент контроле рада јавног тужиоца? Да ли оштећени и поред релативно честих резерви што их има у погледу кривичног гоњења (он кривично гоњење не схвата као дужност, некада

нема сопственог материјалног интереса или му је штета већ накнаде, на, у неким случајевима је равнодушан или страхује од освете, поступак му може донети и друге главобоље и непријатности), ипак може успешно елиминисати евентуалне грешке и оклевања јавног тужиоца? Изгледа логично да се он јавља као тужилац само кад га на то тера имовински интерес, па и у тим случајевима прилично опрезно, а из других разлога, посебно да би штитио шири јавни интерес, веома ретко. Он је свакако добродошао као тужилац, али има један крупан недостатак: није потпуно сигуран да би био једини контролор монопола јавног тужиоца на кривично гоњење. Код нас је већ истицано да би излаз могао да се нађе у ширењу овашћења на супсидијарну тужбу, тако да она постаје право ширег круга грађана, друштвених и радних организација, удружења и сл. Задржати се данас на оштећеном као једином супсидијарном тужиоцу значило би стати са подруштљавањем функције кривичног гоњења (Ж. Зобец). Укључивање шире јавности у вршење ове функције оправдано је барем колико и укључивање оштећеног, са једног аспекта и више: јавност је обично објективнија од оштећеног, мање непријатељски расположена и мање осветољубива. Данас се широко тврди да кривично гоњење супротно закону и начелу легалитета понекад изостаје, у првом реду у стварима одређених политичких кривица. У тим стварима оштећеног у смислу Закона о кривичном поступку често и нема, па ни могућности наступања супсидијарне тужбе. Готово сва кривична дела предвиђена у КЗ СФРЈ су из тога разлога остала у потпуности без супсидијарне тужбе. Због тога би контролу рада јавног тужиоца требало проширити, и поред тога што је истина да би лица која нису оштећена извршеним кривичним делом, још ређе и несигурније вршила супсидијарну тужбу, јер се друштвене функције ове врсте добровољно нерадо врше. Већ самим постојањем, таква могућност би ипак нешто значила.

б) Било би интересантно и карикатурно да је истраживање обухватило и случајеве супсидијарне тужбе у другим судским поступцима, осим кривичног. Ту тужбу имамо

код нас и у поступку за привредне преступе, али она тамо у пракси уопште не наступа (разлоге таквог стања требало би посебно истражити), осим што је и нормативно битно другачије уређена у односу на кривични поступак. Оштећени се у томе поступку може јавити са супсидијарном тужбом само под условом да је поставио имовинско-правни захтев (чл. 50. ст. 2. Закона о привредним преступима). Закон тако још више ограничава круг лица која могу постати супсидијарни тужиоци, поред ограничења које је поставио и у самом појму оштећеног: оштећени је само оно лице коме је какво право привредним преступом *повређено* (не и онај коме је неко право само угрожено — чл. 57. ЗОПП). Потпуно је нејасно чиме се Закон при томе руководио. Супсидијарна тужба у поступку за привредне преступе у многим случајевима нема правног основа, а у оним случајевима кад би до ње по закону могло да дође, она се у пракси не јавља, тако да је јавна тужба ту практично без икакве контроле (осим контроле коју може да врши виши јавни тужилац). Насупрот томе, изгледа да је у поступку за привредне преступе контрола рада јавног тужиоца посебно потребна јер легалитет гоњења у томе поступку затаји и због притисака којима је јавни тужилац веома често изложен од стране других органа власти.

в) Последња измена Закона о кривичном поступку из марта 1985. године донела је у овој материји неколико важних новина. О неким од њих говори се у овој монографији опширније; друге се само помињу.

У ст. 1. чл. 60. било је раније прописано да оштећени може сам предузети гоњење кад јавни тужилац нађе да нема основа да предузме гоњење за *кривично дело* за које се гони по службеној дужности. Ова одредба Закона је у пракси тумачена различито у случајевима кад је јавни тужилац од више пријављених саучесника гонио само неке. Судови су у тим случајевима некад дозвољавали наступање супсидијарне тужбе, а некад то нису дозвољавали. Због тога је на XIX заједничкој седници Савезног суда и врховних судова од 20. IV 1982. године заузет начелни став којим је та пракса уједначена. Он

гласи: „Оштећени може предузети односно наставити гоњење у својству оштећеног као тужиоца према оном саучеснику (саизвршиоцу, подстрекачу, помагачу) у извршењу кривичног дела за које се гони по службеној дужности, у односу на којег је јавни тужилац одбацио пријаву или је одустао од гоњења или је истрага обустављена од стране већа из чл. 23. ст. 6. ЗКП, а јавни тужилац је предузео односно наставио гоњење против другог саучесника у извршењу истог дела”. Тај став је сада постао део одредбе ст. 1. чл. 60. ЗКП. Супсидијарна тужба по изричитој одредби закона може сада да наступи и у случају кад јавни тужилац нађе да нема основа да предузме гоњење „против неког од окривљених саучесника”. — Наравно, нема супсидијарне тужбе да би се гонио други учинилац кривичног дела уместо учиниоца кога гони јавни тужилац.

За случај смрти супсидијарног тужиоца до сада није било могуће да његови сродници преузму гоњење, тј. да у одређеном року поднесу тужбу или да продуже започети поступак. У случају смрти приватног тужиоца такво преузимање гоњења је и до сада било могуће. У једном делу југословенске процесне литературе та разлика је била критикована. Тврдило се да није логично да „сродници оштећеног у случају његове смрти могу наставити поступак који се води нпр. због кривичног дела увреде или обичне лаке телесне повреде, а да поступак не могу наставити ако је покојнику била нанета тешка телесна повреда” (Б. Краус). На основу тих разлога Закон је сада измењен тако да је у чл. 60. додат нови ст. 6. који гласи: „Ако оштећени као тужилац умре у току трајања рока за предузимање гоњења или у току трајања поступка, његов брачни друг, деца, родитељи, усвојеници, усвојиоци, браћа и сестре могу у року од три месеца од дана његове смрти предузети гоњење, односно дати изјаву да поступак продужују”. Др Крапац сматра да ова измена није добра јер се извршење једног јавног права поверено одређеном лицу не може преносити на друга лица (стр. 57). Ако се пође од тога како је супсидијарна тужба у нашем закону постављена, нама изгледа да је та критика оп-

равдана. Изједначавање супсидијарне тужбе са приватном тужбом је погрешно, јер је супсидијарна тужба установљена у јавном интересу и представља лично, неотуђиво и непреносиво право оштећеног. Измена о којој је овде реч би се евентуално могла оправдати да је дошло до општег ширења права на супсидијарну тужбу како смо то напред изложили.

За разлику од приватног тужиоца и оштећеног као тужиоца који су и до сада могли добити повраћај у пребашње стање ако из оправданих разлога не добу на главни претрес (чл. 58. и 62), оштећени који из оправданих разлога није дошао на главни претрес на коме је јавни тужилац одустао од оптужбе, — то право до сада није имао. Према чл. 61. ст. 2. оштећеном се могао дозволити повраћај у пребашње стање само ако на главни претрес на коме је јавни тужилац одустао од оптужбе није био уредно позван, а не и у случају кад је уредно позван али на претрес није могао доћи из неког оправданог разлога. Одредба ст. 2. чл. 61. сада даје право таквом оштећеном на повраћај у пребашње стање.

Из разлога процесне дисциплине дошло је и до следећих измена: У случају одустанка јавног тужиоца од оптужнице на главном претресу, сматраће се да неће да продужи гоњење ни недошавши *оштећени* који на главни претрес није позван јер му позив није могао бити уручен због тога што суду није благовремено пријавио промену адресе (до сада само ако је био уредно позван) — чл. 61. ст. 1. Та законска претпоставка у истој ситуацији важи и у случају недоласка на главни претрес оштећеног као тужиоца (чл. 62. ст. 1).

Према чл. 62. ст. 2. (позивом на чл. 58. ст. 2. до 4) право на повраћај у пребашње стање има и оштећени као тужилац у случају недоласка на главни претрес из неког оправданог разлога, али по слову те одредбе, само оштећени као тужилац који је на претрес био *уредно позван*, не и оштећени као тужилац који из оправданог разлога није могао да благовремено обавести суд о промени адресе или боравишта, иако се по ст. 1. у оба случаја сматра да је оштећени као

гужилац тада одустао од гоњења. Да ли се такав супсидијарни гужилац може користити повраћајем у пребашње стање? Ми сматрамо да може, иако одредба говори само

о уредно позваном супсидијарном гужиоцу. То право у тој ситуацији има приватни гужилац (чл. 58. ст. 2), па нема разлога да га нема општењени као гужилац.

Проф. др Момчило Грубач

ПРАВНА ПРАКСА

После престанка брака није могуће подићи тужбу за поништај брака. Такву тужбу треба одбацити

Из образложења:

Из садржине списка да се закључити да су правна претходница тужитеља, сада пок. М. С. и туженик закључили брак 13. II 1982. године у месту Р. Из решења Општинског суда у Т. В. број 0.230/83 од 17. X 1983. године је утврђено да је М. С. преминула 9. IX 1983. године и да су тужитељи упућени на парницу против туженика.

Испитујући побијано првостепено решење, са освртом на жалбене наводе, овај суд налази да жалба тужитеља није основана. Ово стога, јер је првостепени суд правилно одлучио када је имајући у виду одредбу чл. 42. Закона о браку САП Војводине и одговарајуће одредбе ЗПП тужбу тужитеља одбацити. Наиме, према тумачењу одредаба Закона о браку, посебно чл. 39. и 42. није могуће подићи тужбу за поништај брака из чл. 39. ст. 1. после престанка брака. Према томе, ту тужбу не могу подићи ни друга лица која имају непосредни правни интерес да брак буде поништен, па према томе ни наследник. Таква тужба се има одбацити. За наследнице у смислу чл. 42. Закона о браку постоји могућност да продуже већ започети поступак по тужби за поништај брака. Међутим, како покојница за живота није покренула тужбу за поништај брака, то тужитељи као наследници немају то право. Евантуално право тужитеља као наследника у смислу чл. 39. ст. 1. Закона о браку је да подигну тужбу за поништај

брака за време док брак траје, као што је то у конкретном случају.

(Врховни суд Војводине, решење бр. Гж. 330/84 од 30. VIII 1984).

Родитељи су дужни да доприне се за издржавање своје малолетне кћери, када је навршила 14 година иако је она засновала ванбрачну заједницу.

Из образложења:

Према утврђењу првостепеног суда ћерке странака млдб. Ј. рођена 11. децембра 1968. године и млдб. П. рођена 8. новембра 1969. године живе са својом мајком у кући која је брачна тековина странака. Примају деци додатак у укупном износу од 1.760 динара месечно док мајка повремено ради у надници. Туженик живи у ванбрачној заједници са другом женом и као подстанар, а као радник остварује просечно месечни лични доходак у износу од 8.400 динара.

Полазећи од изложеног и правилно утврђеног чињеничног стања првостепени суд је правилно применио материјално право када је на основу одредби чл. 52. ст. 1. и чл. 54. Закона о односима родитеља и деце („Сл. лист САПВ” број 2/75) делимичним уважањем тужбеног захтева обавезао туженог да на име свог доприноса за издржавање својих ћерки плаћа месечно износ од по 1.200 динара за сваку почев од 14. IX 1983. године као дана поднетог захтева. Према одредбама чл. 52. ст. 1. Закона о односима родитеља и деце издржавање малолетног детета одређу-

је се према потребама детета и према способностима и могућностима родитеља, а према одредбама чл. 54. истог Закона издржавање се до-суђује од дана подношења захте-ва. Туженик и по оцени овог дру-гостепеног суда може, без опасно-сти по сопствено издржавање, пла-ћати на име свог доприноса за из-државање ћерки по 1.200 динара месечно за сваку.

Сходно свему изложеном неос-новано туженик својом жалбом по-бија првостепену пресуду у делу у коме је обавезан да са напред наведеним износом доприноси у из-државању ћерке Ј. изношењем да је ова засновала ванбрачну зајед-ницу живота и да није у обавези да је издржава. Туженик је према одредбама чл. 49. ст. 1. у вези чл. 52. ст. 1. поменутог Закона о одно-сима родитеља и деце у обавези да доприноси у издржавању своје младе ћерке Ј. а те обавезе се не може ослободити ни за случај да је ова ћерка са ненавршених 16 го-дина живота и засновала ванбрач-ну заједницу. Ванбрачна заједница живота са малолетним лицем које је навршило 14 година живота за-коном је забрањена (чл. 79. КЗВ) и као таква не ослобађа родитеље оба-везе да доприносе у издржавању ћерке која је засновала такву за-једницу. Ради тога изнети и једини навод жалбе туженог нема утицаја на законитост побијаног дела пр-востепене пресуде.

(Врховни суд Војводине, пресуда бр. Гж. 203/84 од 9. V 1984)

*Из Билтена судске праксе
Врховног суда Војводине
бр. 3/1985.*

Захтев брачног друга за супру-жанским издржавањем у бракораз-водном спору није противтужба из члана 189. став 1. ЗПП. Када се пред општинским судом води пар-ница за издржавање брачног друга у току трајања брака, та околност у бракоразводној парници у којој је поднет захтев за супружанско издржавање не може бити разлог за успешно истицање приговора парнице у току, из члана 194. ст. 3. и 4. ЗПП, јер није реч о истим захтевима.

Из образложења:

Првостепеном пресудом, ставом првим изреке, разведен је брак ко-ји је закључен међу странкама на основу члана 83. ЗПП. Ставом дру-гим изреке одбачен је захтев ту-жене за супружанским издржава-њем као њена противтужба због тога што пред општинским судом тече парница између истих стра-нака за издржавање тужене као брачног друга.

Против дела ове пресуде којим је одбачен захтев за издржавање тужене, она је изјавила благовре-мено жалбу, због битне повреде од-редаба парничног поступка, погреш-но и непотпуно утврђеног чињеничног стања и погрешне примене материјалног права.

Решавајући по жалби Врховни суд је закључио да је првостепена пресуда у побијаном делу заснова-на на битној повреди одреде пар-ничног поступка из члана 354. став 1. у вези са чланом 194. ст. 3. и 4. ЗПП.

„Из до сада утврђеног чињенич-ног стања види се да је тужена у овој бракоразводној парници ис-такла захтев за супружанско издр-жавање, после развода брака, као и да међу истим странкама у обр-нутим улогама тече парница пред општинским судом за издржавање тужене као брачног друга.

Врховни суд је утврдио да је погрешно схватање окружног суда да се у овом случају ради о про-тивтужби и да по истом захтеву тече парница.

Наиме, чланом 288. став 1. За-кона о браку и породичним одно-сима прописано је да необезбеђени брачни друг под условима из чла-на 287. став 1. истог закона има право да захтева да му се пресу-дом којом се брак разводи досудн издржавање на терет другог брач-ног друга сразмерно његовим ма-теријалним могућностима. О так-вом захтеву решава се истом бра-коразводном пресудом и он не мо-же да се квалификује и уподобља-ва противтужби из члана 189. ЗПП.

Околност што се међу истим странкама у обрнутим улогама во-ди парница за издржавање пред општинским судом, није и не мо-же бити разлог за успешно исти-цање приговора парнице у току из члана 194. ЗПП. Ово због тога што се не ради о истим захтевима, с

обзиром да се у парници пред општинским судом ради о издржавању брачног друга, у току трајања брака, а у овој бракоразводној парници о супружанском издржавању по разводу, тако да се због тога у оваквим ситуацијама не може одбацивати тужба применом члана 194. ЗПП”.

(Решење Врховног суда Србије Гж 250/83 од 14. III 1983)

Универзални наследници парничне странке су легитимисани за подношење предлога ради понављања правноснажно завршеног парничног поступка.

Из образложења:

„Становиште заузето у рјешењу ма нижестепених судова да се правноснажно окончани парнични поступак може поновити само на основу приједлога странке (члан 421. Закона о парничном поступку), а да подносиоци приједлога немају својство странке у смислу одредаба члана 421. Закона о парничном поступку, јер да нису учествовали у поступку окончаном правноснажним пресудом општинског суда П 1/79 од 2. марта 1979. године, по схватању овога суда, не налази упутиште у правилној примјени закона.

Процесна легитимација за тражење понављања парничног поступка припада у првом реду лицима која су у правомоћно завршеној парници третирани као парничне странке, а затим њиховим универзалним наследницима и свим трећим лицима на које се правноснажност одлуке односи једнако као и на парничне странке, јер је понављање поступка за њих једина могућност да отклоне дјеловање евентуално незаконите одлуке (до-несене у парничном поступку, чије се понављање тражи) која се неповољно одражава на њихова права и обавезе, с обзиром да су универзални наследници лица на која прелазе сва преносива права њихових предника, па и права и обавезе, о којима је рјешавано у парници у којој су њихови предници учествовали као парничне странке”.

(Решење Врховног суда БиХ Рев 603/82 од 9. II 1983)

Околност што је тужени после правноснажно завршеног поступка сазнао да се у парницама за утврђивање очинства спроводи доказ медицинским вештачењем типизацијом ткива по „ХЛА” методу, не представља нови доказ због којег би се могло дозволити понављање поступка, јер се ово доказно средство примењивало и док је трајао редовни поступак, што значи да су странке већ тада имале могућност предлагања да се тај доказ изведе.

Из образложења:

„Медицинско вештачење типизацијом ткива по „ХЛА” методи примјењивано је као доказно средство у парницама за утврђивање очинства и у вријеме док је трајао редовни поступак у овој парници. С обзиром на то, тужени је, како то исправно налазе и нижестепени судови, и тада био у могућности да предложи провођење овог доказа, а ово тим прије, што је у парници био заступан по пуномоћнику који се као адвокат професионално бави пословима заступања, па у таквој ситуацији не може се прихватити да понуђени доказ у приједлогу за понављање поступка има карактер новог доказа”.

(Решење Врховног суда БиХ Рев 614/82 од 10. II 1983)

Из Збирке судских одлука Савезног суда Књига 8, свеска 1, 1983.

Одлука арбитраже може се побити у поступку пред судом удруженог рада само из разлога који су законом одређени.

Из образложења:

Према одредби члана 47. став 1. тачка 7. Закона о судовима удруженог рада, у поступку пред судом удруженог рада предлог за испитивање законитости коначне одлуке унутрашње арбитраже може се поднети само ако постоје који од разлога за понављање поступка из члана 39. истог закона. У конкретном случају ни један од разлога за понављање поступка не постоји. Поред тога, не постоје ни други разлози наведени у члану 47.

Закона о судовима удруженог рада. Наиме, у поступку није истинито да унутрашња арбитража није установљена самоуправним споразумом, односно другим самоуправним општим актом, да је арбитража радила у непотпуном саставу, односно да њен састав није био у складу са самоуправним општим актом, да је арбитража одлучивала о спору за који није надлежна или да је у поступку пред арбитражом учињена битна повреда правила поступка.

Имајући ово у виду, првостепени суд је правилно поступио када је одбио захтев да се поништи одлука арбитраже.

(Суд удруженог рада Србије, број 11394/83 од 30. априла 1984)

Исплата девизног дела личног дохотка који је остварен радом у иностранству досуђује се у одговарајућој страниј валути.

Из образложења:

У спору поводом неисплаћеног девизног дела личног дохотка који је радник остварио радом у иностранству, суд може обавезати основну организацију да исплати изврши у одговарајућој страниј валути. Према одредбама члана 10, став 1. Закона о новчаном систему СФРЈ, сва новчана права, односно обавезе домаћих физичких и правних лица, изражавају се у динарима и извршавају у средствима плаћања која гласе на динар. Изузеци се, према ставу 3. истог прописа, могу уводити само савезним законом. У основу овлашћења из савезног Закона о промету робе и услуга и савезног Закона о девизном пословању, Савезно извршио веће је чланом 22, став 2. Уредбе о извођењу инвестиционих радова у иностранству дозволило да се део личног дохотка оствареног радом у иностранству, али не више од 70 одсто од укупног оствареног личног дохотка, раднику исплаћује у девизама.

У складу са наведеним, не постоје сметње да суд заштити права радника на тај износ личног дохот-

ка пружи обавезивањем организације да исплату изврши у девизама.

(Суд удруженог рада Србије, број 2584/84 од 10. маја 1984)

Из Зборника судске праксе бр. 50/1985.

Кад се у опису кривичног дела наведе само то да су окривљени уништили уређај за сигнализацију који служи безбедности саобраћаја и наизменичном пропуштању моторних возила, онда се у таквом опису не садрже сва обележја кривичног дела угрожавања јавног саобраћаја опасном радњом или средством (члан 183, став 1. КЗ БиХ), већ кривичног дела оштећења туђе ствари (члан 155, став 1. КЗ БиХ).

Из образложења:

Суд првог степена огласио је окривљене кривим што су у потпуности уништили уређај за сигнализацију који служи безбедности саобраћаја и наизменичном пропуштању моторних возила кроз тунел, чиме су, по становишту суда првог степена, учинили кривично дело угрожавања јавног саобраћаја опасном радњом или средством из члана 183, став 1. КЗ СР БиХ.

Врховни војни суд је поводом жалби по службеној дужности преиначио првостепену пресуду и окривљене огласио кривим за кривично дело оштећења туђе ствари из члана 155, став 1. КЗ СР БиХ.

Врховни војни суд дели становиште жалби да је чињенично стање правилно и потпуно утврђено. Међутим, примењујући кривични закон на овако утврђено чињенично стање суд првог степена је погрешно када је радње окривљених квалификовао као кривично дело угрожавања јавног саобраћаја опасном радњом или средством из члана 183, став 1. КЗ СР БиХ, уместо као кривично дело оштећења туђе ствари из члана 155, став 1. КЗ СР БиХ. Тиме је суд првог степена повредио кривични закон на штету окривљених, јер је њихове радње требало да квалификује по блажем кривичном закону, због тога што је за кривично дело оштећења туђе ствари прописана и блажа каз-

на, новчана, алтернативно са казном затвора. Због тога је Врховни војни суд био дужан да интервенише, поводом жалби, по службеној дужности и да преиначи првостепену пресуду као у изреци.

Према члану 183. став 1. КЗ СР БиХ радњама окривљених, које је суд првог степена квалификовао као ово дело, треба да се тако угрози јавни саобраћај да се тиме доведе у опасност живот или тело људи или имовина већег обима. Једно од ових обележја јесте конститутивни, битни елеменат овог кривичног дела. У опису кривичног дела нема ни једног од ових битних обележја дела, па самим тим

не може ни бити кривичног дела за које су окривљени оглашени кривим.

Међутим, у опису дела датог у изреци побијане пресуде садржана су сва обележја кривичног дела оштећења туђе ствари из члана 155. став 1. КЗ СР БиХ, јер су окривљени уништили и учинили неупотребљивом туђу ствар, па их је Врховни војни суд и огласио кривим за то дело.

(Пресуда Врховног војног суда II К број 118/85 од 14. марта 1985)

Из Билтена правне службе ЈНА
бр. 1—2/1985.

ИЗВЕШТАЈ СА ВАНРЕДНЕ СКУПШТИНЕ ОД 15. II 1986.

На Ванредној скупштини Адвокатске коморе Војводине, одржаној у Новом Саду 15. II 1986. године, предмет расправе је била Критичка анализа функционисања политичког система социјалистичког самоуправљања. Уводно излагање је поднео Кецојевић Драгутин, адвокат из Новог Сада, а у дискусији су учествовали Тодор Гајинов, председник Комитета за законодавство, др Лајчо Клајн, главни и одговорни уредник часописа „Право, теорија и пракса“, др Александар Маркичевић, адвокат из Новог Сада, др Никола Воргић, адвокат из Новог Сада, Бељански Слободан, адвокат из Новог Сада, Борјановић Мирко, адвокат из Новог Сада, Радоњић Митар, адвокат из Новог Сада, Миковић Милан, адвокат из Панчева, Буџановић Василије, адвокат из Куле, и Митровић Саво, адвокат из Руме.

Уводно излагање и дискусија су разматрали део Критичке анализе под тачком 6. Уставност и законитост.

У овој расправи истакнуто је да су прописи често непримениви, јер не одражавају на прави начин потребе друштва. Да приликом доношења нормативних аката не учествују у довољној мери научне и стручне организације, чије би учешће допринело конзистентности правних прописа. Због тога што до сада није постојало у довољној мери учешће ових институција у изради прописа, дешавало се да се у прописима крши Устав а некада жртвују и цивилизацијска начела, и савремена светска достигнућа ради постизања „ефикасности“ рада судова, органа управе и др. (пример последње измене ЗКП о достављању пресуда, терет доказивања у закону о испитивању порекла имовине, форма купопродајног уговора и др.).

У том контексту је указано да је рад органа правосудја и органа управе некада под утицајем друштвено-политичких структура, одређених друштвено-политичких заједница. Због тога се дешава да радни човек и грађанин не остварује своја права и на закону засноване интересе доследном применом правних норми, већ је остављен да остварује своје право применом координације договора ових структура. Резултат оваквог начина рада је правна несигурност радних људи и грађана.

Најсвежији пример оваквог начина рада је договорена пракса да судови достављају отправке пресуда и других одлука Међуопштинској управи друштвених прихода у Новом Саду.

У дискусији је истакнуто да се достављањем исправака пресуда крше савезни закони (Закон о парничном поступку, Закон о кривичном поступку, Закон о управном поступку). Ово због тога што је у овим законима прописано да се отправи одлука достављају само странкама у поступку. Не постоје законска овлашћења да се било којем субјекту изван поступка достављају ове одлуке.

Тиме се овим законским прописима гарантују уставна права радних људи и грађана и других субјеката у поступку. Истовремено на овај начин се гарантује, у првом реду, интегритет личности и достојанство човека.

У поступцима пред судовима веома често се решава о најинтимнијим проблемима грађана (развод брака, утврђивање очинства, силовања и др.). Законодавни мотив о достављању преписа одлука само странкама је био да се заштите ове виталне вредности прокламоване Уставом.

У расправи је посебно указано да постоји противречност у себи да се улаже жалба против одлуке Врховног суда Војводине истом том суду. Такође је указано да живот човека представља највећу вредност овог друштва, и да би увек код најтежих кривичних дела последњу реч требао да има Савезни суд.

Такође је истакнуто да Савезни суд треба да буде судећи суд и Савезни врховни суд, (не и Врховни суд Југославије), тако да инстанцијоно по ванредним правним средствима одлучује у свим споровима из односа регулисаних савезним прописима. Тиме се не дира у судску сувереност република и покрајина, које имају право и дужност да примењују савезне прописе, али је доследно федеративној структури и уређењу Југославије. Друго је питање услова и претпоставки (процесних и других) за суђење пред Савезним судом, као и питање компетенција (ревизиона или касаторна функција).

Онако како је конципирана Критичка анализа ради се о тежњи за променама у систему. Посебно је указано на место и улогу служби правне помоћи и у том контексту је дат акценат на место и улогу адвокатуре у правном систему. Оцењено је да се адвокатūra као друштвена служба и адвокати као носиоци ове друштвене службе за пружање правне помоћи још увек налазе на маргинама догађаја. За овакво место сноси кривицу у првом реду адвокатūra, а и одређене структуре друштва. Опште је познато да адвокатūra располаже великим интелектуалним потенцијалом, да своју редовну делатност обавља на местима где се доносе појединачни правни акти, где се практично реализују уставна начела и законске одредбе, па је потребно да се у будуће адвокатūra више укључује на свим местима где би могла да на основу својих сазнања указује на недоследности у примени правних прописа, на разне узурпације и кршење законитости, на несавршеност нормативе и на тај начин би доприносила доградњи правног система. Ово представља један од битних атрибута адвокатуре као друштвене службе, па је закључено да адвокатūra учини напоре да на овај начин допринесе стабилности и доградњи правног система.

ИЗ ЗАПИСНИКА ВАНРЕДНЕ СКУПШТИНЕ АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

Адвокатска комора Војводине одржала је Ванредну скупштину 15. II 1986. године у Новом Саду.

У раду Скупштине, поред великог броја чланова, узели су учешћа високи гости — функционери САП Војводине, и то: Тодор Гајинов, председник Комитета за законодавство САП Војводине, Радован Темеринац, председник Законодавно-правне комисије Скупштине САП Војводине, др Боривоје Путић, председник Секције за друштвено-политички систем ССРН Војводине, Маљковић Бранко, заменик председника Врховног суда Војводине, др Лајчо Клајн, главни и одговорни уредник часописа „Право — теорија и пракса“, др Бранко Петрић, професор Правног факултета у Новом Саду, др Светислав Радовановић, шеф Кабинета председника Скупштине САП Војводине, и Миодраг Бисалов, помоћник Покрајинског секретара за правосудје и управу.

У дискусији су узели реч:

Тодор Гајинов, председник Комитета за законодавство Скупштине САП Војводине; др Лајчо Клајн, главни и одговорни уредник часописа „Право — теорија и пракса; др Александар Маркичевић, адвокат из Новог Сада; др Никола Ворганић, адвокат из Новог Сада; Бељански Слободан, адвокат из Новог Сада; Мирко Борјановић, адвокат из Новог Сада; Митар Родоњић, адвокат из Новог Сада; Милан Миковић, адвокат из Панчева; Василије Букановић, адвокат из Куле; Саво Митровић, адвокат из Руме.

Ванредна скупштина једногласно је:

1) Усвојила извештај председника Управног одбора о раду Адвокатске коморе Војводине за период од 7. децембра 1985. године до 15. фебруара 1986. године,

2) Усвојила Завршни рачун Адвокатске коморе Војводине за 1985. годину.

Распоредила вишак прихода по Завршном рачуну за 1985. годину.

Одобрила прекорачење фонда репрезентације у 1985. години, због непланираних потреба.

Усвојила предлог ребаланса плана прихода и расхода за 1986. годину.

3) Усвојила уводно излагање о улози адвокатуре у остваривању уставности и законитости у вези са тачком 6. Критичке анализе функционисања политичког система социјалистичког самоуправљања.

4) Усвојила измене Тарифе о наградама и накнади трошкова за рад адвоката у свему према предлогу Комисије за примену Тарифе.

5) Усвојила измене Статута Адвокатске коморе Војводине у свему према предлогу Комисије за статутарна и нормативна акта.

6) Усвојила одлуку о увођењу доприноса за Конгрес адвоката Југославије, који ће износити 1.000— динара по адвокату.

Адвокатска комора Војводине

ИЗ СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА

На седници Управног одбора, одржаној 14. II 1986. године, донета су следећа решења:

1) Председник Управног одбора Боривој Јекић упознао је Управни одбор о току припрема за одржавање Конгреса адвоката Југославије. Утврђено је да се Конгрес адвоката Југославије одржи 18. и 19. априла 1986. године у „Сава-центру“ у Београду.

2) Узет је на знање извештај председника Боривоја Јекића о Саветовању које је организовало Председништво ПК СК Војводине, а које је одржано 24. XII 1985. године у згради Скупштине САПВ. Тема саветовања је била: „Идејно-политичка питања улоге судова, јавних тужилаштва и органа за унутрашње послове у области заштите друштвене својине“. У оквиру ове теме разматрано је неколико питања, као што су: Превентивно деловање правосудних органа и органа унутрашњих послова, нека питања у вези са применом права, поједини аспекти рада на откривању кривичних дела, ток поступка, казнена политика и др.

3) Узет је на знање извештај председника Боривоја Јекића о припремама за Саветовање које организује Савез удружења правника Југославије под називом: „Кривично-правни аспекти борбе против контра-револуционарне идеологије, албанског и других национализма“.

Циљ овог скупа је да се научно и стручно расветле ове појаве и допринесе ширем и ефикаснијем ангажовању правника Југославије на спречавању ових појава.

Саветовање би требало да се одржи половином априла 1986. у Београду.

4) Узет је на знање извештај председника Боривоја Јекића о Деветој проширеној седници Председништва Савеза удружења правника САП Војводине, одржаној 15. I 1986. године.

Једна од тачака дневног реда била је: „Укључивање удружења правника у јавну дискусију поводом „Критичке анализе функционисања политичког система социјалистичког самоуправљања“. Председник Савеза удружења правника Војводине др Арпад Хорват поднео је уводно излагање о значају укључивања Удружења правника у јавну дискусију о „Критичкој анализи“. О задацима удружења грађана, посебно Удружења правника у јавној дискусији говорила је Нада Рамадановић, члан Председништва ПК ССРН Војводине.

На овој седници истакнуто је да ће се Адвокатска комора Војводине укључити у јавну расправу о „Критичкој анализи“ на тај начин што ће организовати јавну расправу у просторијама Адвокатске коморе Војводине, на коју ће бити позвани сви адвокати, функционери друштвено-политичких заједница и угледни правници.

5) Узет је на знање извештај административног секретара Саве Поповића да ће се седница Председништва МУА одржати 25. IV 1986. године у Мадриду. Седници ће присуствовати Борбе Буришић, адвокат у Београду, потпредседник МУА за Југославију.

6) Узет је на знање извештај административног секретара Саве Поповића о II општој седници Врховног суда Војводине која је одржана 31. I 1986. године у Великој сали Врховног суда Војводине у Новом Саду.

Једна од тачака дневног реда била је: Разматрање Обавештења о активностима редовних судова на сузбијању појава нарушавања морала социјалистичког самоуправног друштва у односу на друштвену својину и самоуправна права. У дискусији се расправљало о питањима: Социјалистички морал и право, правна примена начела морала социјалистичког самоуправног друштва у раду редовних судова, узурпација земљишта у друштвеној својини, промет непокретности, коришћење станова, злоупотребе процесних права и др.

7) Узет је на знање извештај административног секретара Саве Поповића о бројном стању адвоката и адвокатских приправника у САП Војводини на дан 31. XII 1985. године.

У Именик адвоката АК Војводине на дан 31. XII 1985. године уписано је 418 адвоката, а у Именик адвокатских приправника АК Војводине уписано је 88 адвокатских приправника на дан 31. XII 1985. године.

8) Узет је на знање извештај благајника Управног одбора Ботић-Рашић Браниславе о стању новчаних средстава која се налазе на жиро-рачуна АК Војводине на дан 13. II 1986. године. С тим у вези донете су следеће одлуке:

— Утврђен је завршни рачун АК Војводине за 1985. годину, у свему према предлогу руководиоца рачуноводства АК Војводине и благајника Управног одбора АК Војводине;

— Утврђен је предлог ребаланса плана прихода и расхода за 1986. годину;

— Распоређен је вишак прихода по Завршном рачуну за 1985. годину;

— Одобрено је прекорачење репрезентације у 1985. години због непланираних потреба.

9) Узет је на знање извештај благајника Управног одбора о стању измиренних обавеза адвоката — дужника ове Коморе. Након тога Управни одбор је донео одлуку:

Дисциплинском тужиоцу АК Војводине доставиће се списак имена и износа дуговања адвоката који нису измирили своје обавезе према Комори закључно са 31. XII 1985. године.

Налаже се дисциплинском тужиоцу да адвокатима — дужницима достави износе дуговања на изјашњење, и након тога покрене дисциплински поступак за суспензију адвоката — дужника.

10) Након извештаја Милана Миковића, председника Комисије за праћење примене Друштвеног договора, Управни одбор је донео следећу одлуку:

Налаже се администрацији АК Војводине да достави распис свим општинама у САП Војводини, којим ће се тражити достава података о износима пријављених пореза у 1985. години, и извештаја о наплаћеним доприносима (у распону) у 1985. години за адвокате.

11) На иницијативу Конференције адвоката ООА Нови Сад разматрана је појава да судови достављају отправке пресуда и других одлука Међуопштинској управи друштвених прихода у Новом Саду, које служе као један од основа за праћење пријављених прихода адвоката и разрез пореза. Након тога Управни одбор је донео следеће закључке, са препоруком да се предложи Ванредној скупштини адвоката на усвајање.

Закључци:

— Да достављање исправака пресуда Међуопштинској управи друштвених прихода у Новом Саду представља кршење савезних прописа о поступцима и кршење уставних права радних људи и грађана.

— Да се од Међуопштинске управе друштвених прихода у Новом Саду захтева да у контроли прихода адвоката поштују законитост, уважавају достојанство и самосталност адвоката и избегавају све методе којима се код адвоката проузрокују осећање притисака, а код странке ствара неповерење.

— Да се о овој појави обавесте:

а) Секција за друштвено-политички систем Покрајинске конференције Социјалистичког савеза радног народа Војводине;

б) Врховни суд Војводине;

в) Покрајински секретаријат за правосудје и управу;

г) Покрајински секретаријат за финансије;

д) Председник Градске заједнице општина Нови Сад;

ђ) Међуопштинска управа друштвених прихода Нови Сад.

12) Након извештаја Стевана Рончевића, председника Комисије за статутарна и нормативна акта, Управни одбор је утврдио предлог Комисије за измену чланова 108. и 109. Статута Адвокатске коморе Војводине, којима су регулисане новчане казне у дисциплинском поступку.

Одлучено је да се предлог за измену чланова 108. и 109. Статута Адвокатске коморе Војводине, сачињен од стране Комисије за статутарна и нормативна акта, проследи Ванредној скупштини адвоката на усвајање.

13) Узет је на знање извештај Дисциплинског тужиоца АК Војводине о стању дисциплинских предмета.

14) Решењем број 470/85 уписује се у Именик адвоката Бороња Биљана, дипл. правник из Новог Сада, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, у Ул. Бул. Маркса и Енгелса бр. 6, а са даном 24. II 1986. године.

15) Решењем број 42/86 уписује се у Именик адвоката Мајсторовић Живан, дипл. правник из Руме, са седиштем адвокатске канцеларије у Руми, у Ул. ЈНА бр. 160, а са даном 3. март 1986. године.

16) Решењем број 50/86 уписује се у Именик адвоката Вукичевић Радивој, дипл. правник из Сомбора, са седиштем адвокатске канцеларије у Сомбору, Ул. Венац Степе Степановића бр. 8 а са даном 3. март 1986. године.

17) Решењем број 61/86 уписује се у Именик адвоката Сикимић Србан, дипл. правник из Новог Сада, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, у Ул. Београдски кеј бр. 29, а са даном 21. март 1986. године.

18) Решењем број 48/86 одлаже се упис у Именик адвоката Илић Маријане, дипл. правника из Старе Пазове, за следећу седницу УО.

19) Решењем број 287/85 одлаже се упис у Именик адвоката Тот Артура, дипл. правника из Мужље, за следећу седницу Управног одбора.

20) Решењем број 70/86 уписује се у Именик адвокатских приправника Петрић Драгана, дипл. правник из Бачке Паланке, са адвокатско-при-

правничком вежбом код Грујић Владимира, адвоката у Бачкој Паланци. Адвокатско-приправничка вежба тече од 14. II 1986. године.

21) Решењем број 54/86 уписује се у Именик адвокатских приправника Бурић Снежана, дипл. правник из Инђије, са адвокатско-приправничком вежбом код Мисиркић Радована, адвоката у Инђији. Адвокатско-приправничка вежба тече од 14. фебруара 1986. године.

22) Решењем број 57/86 брише се из Именика адвоката Мајсторовић Бранислав, адвокат у Руми, са даном 1. март 1986. године, због пензионисања. За преузимаатеља адвокатске канцеларије одређен је Мајсторовић Живан, адвокат у Руми. Узета је на знање изјава Мајсторовић Бранислава, адвоката из Руме, да и након пензионисања задржава чланство у Фонду посмртнине.

23) Решењем број 28/86 брише се из Именика адвоката Крстић Иван, адвокат из Зрењанина, са даном 31. XII 1985. године, због пензионисања. Мимоилази се одређивање преузимаатеља јер нема недовршених предмета. Узима се на знање изјава Крстић Ивана, адвоката из Зрењанина, да и након пензионисања задржава чланство у Фонду посмртнине.

24) Решењем број 60/86 брише се из Именика адвокатских приправника Стојшић-Марковић Зорица, адвокатски приправник из Новог Сада, са адвокатско-приправничком вежбом код Бркић Ивана, адвоката у Новом Саду, а са даном 21. јануар 1986. године, због истека адвокатско-приправничке вежбе.

25) Решењем број 52/86 разрешава се дужности преузимаатеља адвокатске канцеларије Стојков Бранка, адвоката из Ковачице, Чолаковић Недељко, адвокат у Ковачици.

26) Решењем број 82/86 узето је на знање да су адвокати Арсић Вјекослав и Јеремић Предраг из Новог Сада, основали удружену адвокатску канцеларију са седиштем у Новом Саду у Ул. ЈНА бр. 63, а са даном 13. фебруар 1986. године.

27) Решењем број 9/86 брише се из Именика адвоката Пандуров Душан, адвокат из Панчева, са даном 1. јули 1985. године, због пензионисања.

28) Решењем број 10/86 брише се из Именика адвоката Брдарски Боро, адвокат из Ковина, са даном 26. јуни 1985. године, због пензионисања.

29) Решењем број 58/86 брише се из Именика адвоката Петровић Светислав, адвокат из Суботице, са даном 29. јануар 1986. године, због пензионисања. За преузимаатеља се одређује Петровић Павле, адвокат у Суботици.

Управни обор

Уређивачки савет

Председник:

Никола Вујашковић
судија Уставног суда Војводине

Светозар Дракулић, заменик јавног правобраниоца Војводине, *Антоније Борић*, судија Врховног суда Војводине, *Никола Једовац*, адвокат у Сомбору, *Васа Калишки*, адвокат у Панчеву, *Жива Коњевић*, шеф Службе за скупштинске послове Привредне коморе Војводине, *Војислав Маринков*, адвокат у Вршцу, *др Љубиша Милошевић*, редовни професор Правног факултета у Новом Саду, *Душан Мићић*, заменик секретара СИЗа за научни рад Војводине, *Милан Рапајић*, адвокат у пензији из Новог Сада, *Војислав Рашовић*, адвокат у Сремској Митровици, *Ласло Цабафи*, директор Кадровског и општег сектора фабрике каучука у оснивању, *Зрењанин*, *др Петар Шарчевић*, ванредни професор Правног факултета на Ријеци, *Душан Шипка*, председник Општинског суда у Пландишту

Уређивачки одбор

Главни и одговорни уредник

Сава Савић
адвокат у Новом Саду

Борђе Вебер, адвокат у Новом Саду, *Светозар Добросављевић*, адвокат у Новом Саду, *Мирослав Здјелар*, адвокат у Новом Саду, *Живко Киселички*, судија Вишег суда у Новом Саду

Технички уредник

Мирјана Јовановић

Гласник издаје и власник је Адвокатска комора Војводине, 21000 Нови Сад, Змај-Јовина 20/1. — Телефон: 29-459. Годишња претплата 3000.— дин. Претплата за иностранство 40 US долара. Цена једног броја 250.— дин.

Тек. рачун 65700-678-2047. Ручкописи се не враћају.

У издавању часописа учествује и Самоуправна интересна заједница за научни рад Војводине

На основу мишљења Покрајинског секретаријата за образовање, науку и културу САПВ бр. 418—18 од 23. маја 1973. године. Гласник је стручна публикација ослобођена основног и посебног пореза на промет.

Штампа: ГРО „Пролетер“ Рума, Задарска бб, тел. 022/423-711

